

Oikeat ja muinaiset saamelaiset

Saamelaisstereotyypit suomalaisissa internetkeskusteluissa

Tuisku Vilenius

Maisterintutkielma

Kielellisen diversiteetin ja digitaalisten ihmistieteiden maisteriohjelma

Kielellinen diversiteetti

Humanistinen tiedekunta

Helsingin yliopisto

Toukokuu 2021

Tiivistelmä

Tiedekunta: Humanistinen tiedekunta

Koulutusohjelma: Kielellisen diversiteetin ja digitaalisten ihmistieteiden maisteriohjelma

Opintosuunta: Kielellinen diversiteetti

Tekijä: Tuisku Vilenius

Työn nimi: Oikeat ja muinaiset saamelaiset: saamelaisstereotyypit suomalaisissa internetkeskusteluissa

Työn laji: Maisterintutkielma

Kuukausi ja vuosi: Toukokuu 2021

Sivumäärä: 65.

Avainsanat: alkuperäiskansat, diskurssianalyysi, korpuslingvistiikka, kriittinen diskurssianalyysi, saamelaiset, stereotyypit

Ohjaaja tai ohjaajat: Matti Miestamo

Säilytyspaikka: Helsingin yliopiston kirjasto

Muita tietoja:

Tiivistelmä:

Tämän maisterintutkielman tavoitteena oli tuottaa tietoa suomalaisten saamelaiskuvasta selvittämällä, miten suomalaiset kuvailevat saamelaisia ja saamelaisuutta internetkeskusteluissa. Tutkin, mitkä ovat yleisimmät saamelaisiin ja saamelaisuuteen liittyviin teemoihin viitattessa käytetyt adjektiivit, miten ne ovat muuttuneet ajan mittaan, sekä mitkä diskurssit vaikuttavat keskustelijoiden valitsemien adjektiivien taustalla.

Tutkimuksen korpusaineistona ovat Suomi24-keskustelupalstan keskustelut vuosina 2001-2017. Aineistossa olevat saamelaisiin viittaavat adjektiivit on analysoitu kriittisen diskurssianalyysin ja alkuperäiskansatutkimuksen näkökulmasta. Analyysin näkökulma on sekä kvalitatiivinen että kvantitatiivinen. Tutkimuksen tuloksena saatuja adjektiiveja on verrattu aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta tunnistamiini stereotyyppisiin saamelaisista ja muista alkuperäiskansoista, sekä aiempaan saamelaisdiskursseja käsitelleeseen tutkimukseen.

Tutkimuksen kattamalla ajanjaksolla saamelaiskeskustelujen määrä Suomi24:ssä on kasvanut merkittävästi. Tämä osoittaa, että suomalaisten kiinnostus saamelaisia kohtaan on lisääntynyt. Saamelaiskeskustelun sisältö ei kuitenkaan ole muuttunut merkittävästi, vaan samat adjektiivit ovat säilyneet saamelaisten kuvauksissa yleisimpinä koko tutkimuksen kattaman ajan. Saamelaisista keskustellaan pääasiallisesti palstoilla, jotka on tarkoitettu saamelaisalueen paikkakunnille tai nimenomaisesti saamelaiskeskustelulle, mikä kertoo saamelaisuuden näkymättömyydestä yhteiskunnassa.

Tutkimuksen perusteella saamelaisia määritellään kahden keskeisen diskurssin kautta: aitous- ja muinaisuusdiskurssin. Toisaalta saamelaiskeskustelu keskittyy saamelaismääritelmän ympärille muodostuneeseen aitousdiskurssiin, jossa keskustelijoiden tavoitteena on määrittää, kuka tai millainen on aito saamelainen. Toisaalta saamelaisia pidetään muinaisena kansana, joka elää perinteidenkunnioittamisen kautta, mutta jolle ei ole paikkaa nykyajassa. Saamelaisten nykyisen monimuotoisuuden kieltäminen toiseuttaa saamelaisia yhteiskunnassa ja kertoo, että suomalaisilla on vain vähän käsitystä saamelaisten tämän hetkisestä elämästä Suomessa.

1. Johdanto	1
1.1 Yleistä	1
1.2 Aiempaa tutkimusta	3
1.2.1 Saamenlaiskeskustelun tutkimusta	4
1.2.2 Muu alkuperäiskansastereotyyppien tutkimus	6
2. Teoriatausta	7
2.1 Alkuperäiskansat	7
2.1.1 Alkuperäiskansalainsäädäntö	10
2.2. Saamelaisuus ja saamelaiset	12
2.2.1 Saamelaisryhmät	13
2.2.2 Saamelaisuus etnisenä identiteettinä	15
2.2.3 Saamelaisten nimityksistä	18
2.2.4 Suomen saamelaislainsäädäntö	20
2.2.5 Muut saamelaislainsäädäntö	23
2.3. Stereotyypit ja ennakkoluulot	24
2.4 Saamelaisstereotyypit	27
2.4.1 Luonnonlapsi-stereotyyppi	27
2.4.2 Muinaisuusstereotyyppi	29
2.4.3 Köyhyysstereotyyppi	30
2.4.4 Alkoholismistereotyyppi	31
2.4.5 Laiskuusstereotyyppi	31
2.4.6 Ulkonäköstereotyypit	32
2.4.7 Stereotyypit ja saamelaisryhmät	32
2.4.8 Saamelaisstereotyyppi viihteessä	33
2.5 Kriittinen diskurssianalyysi	33
3. Aineisto ja metodit	35
3.1 Tutkimusetiikka	35
3.1.1 Tutkijapositio	35
3.1.2 Kielikysymys ja saavutettavuus	36
3.2. Diskurssianalyysi tutkimuksessani	37
3.3. Suomi24-korpus	38
3.4. Tutkimukseni metodit ja eteneminen	39
4. Analyysi	41
4.1 Aineiston vuosittainen laajuus	41
4.2 Aihealue	42
4.2.1 Paikkakunnat	43
4.2.2 Yhteiskunta	44
4.2.3 Ryhmät	45
4.2.4 Muut alueet	45

4.2.5 Yhteenveto	45
4.3 Saamelaisiin viittaavat adjektiivit	46
4.4. Saamelaissubstantiivit	49
5. Saamelaiskeskustelussa vaikuttavat diskurssit	50
5.1 Aitousdiskurssi	51
5.1.1. Statuksettomuusdiskurssi	53
5.1.2 Perinnöllisyysdiskurssi	54
5.2 Muinaisuusdiskurssi	55
5.3 Ulkonäködiskurssi	56
5.4 Negatiivisten elämäntapojen diskurssit	57
5.5 Muut diskurssit	58
6. Päätäntö	59
Lähdeluettelo	62

1. Johdanto

1.1 Yleistä

Suomen valtaväestöllä on vain heikosti tietoa saamelaisista, ja saamelaisuus on maassamme pitkälti näkymätöntä. Vaikka yli puolet saamelaisista asuu saamelaisalueen ulkopuolella (Heikkilä ym. 2019), saamelaisten olemassaolo muistetaan Etelä-Suomessa korkeintaan saamelaisten kansallispäivänä. Oikean tiedon puutteessa saamelaiskuvamme rakentuu stereotyyppien ja ennakkoluulojen varaan. Kriittisen diskurssianalyysin näkemyksen mukaan tapamme käyttää kieltä vaikuttavat siihen, miten näemme todellisuuden. Saamelaisista käytetty stereotypisoiva kieli vaikuttaa siis siihen millä tavalla näemme saamelaisuuden ja siten siihen, millä tavalla kohtaamme saamelaiset. Stereotypisoiva ja tietämätön kohtelu toiseuttavat saamelaisia ja vaarantavat heidän lakisääteisen oikeutensa harjoittaa omaa kulttuuriaan Suomessa.

Työni inspiraationa toimi vuonna 2019 ilmestynyt Vastatuuleen: Saamen kansan pakkosuomalaistamisesta (Ranta & Kanninen 2019), jonka kirjoittajien tavoitteena oli kirjoittaa yleistajuinen teos, joka opettaisi suomalaisia saamelaisten kulttuurista ja historiasta, sillä koulujärjestelmämme on siinä epäonnistunut. YLE:n haastattelussa Kanninen toteaa: "Suomalaisina toimittajina tiedämme, että suomalaiset eivät tiedä saamelaisista yhtään mitään". Ranta puolestaan kuvaa tilannetta syväksi rakenteelliseksi tietovajeeksi, jonka vuoksi suomalaisilla on saamelaisuudesta paljon disinformaatiota. (YLE 25.10.2019¹). Myös opetus- ja kulttuuriministeriön tuoreen selvityksen mukaan peruskoulun suomenkielisten oppikirjojen saamelaistieto on vieläkin satunnaista ja stereotyyppistä saamelaiskuvaa ruokkivaa (Miettunen 2020). Suomi sai vuonna 2019 myös huomautuksen ECRI:ltä (European Commission against Racism), jossa Suomea kehoitettiin lisäämään saamelaistiedon opetusta ja saamelaisten representaatiota kouluissa (ECRI 2019).

Oma kokemukseni vastaa Kannisen ja Rannan näkemystä. Olen Etelä-Suomessa kasvanut suomalainen eikä minulla ole henkilökohtaista suhdetta saamelaisuuteen tai lappilaisuuteen. Ennen kuin aloitin saamen kielen ja alkuperäiskansatutkimuksen opinnot, en tiennyt saamelaisten historista ja saamelaisuudesta juuri mitään. Vaikka luonnehtisin aiempaa

---

¹ "'Suomessa on hyvin vakava, syvä tietovaje' – tuore tietokirja kertoo valtaväestölle saamelaisista saamelaisten ehdoilla". <https://yle.fi/uutiset/3-11027109> (Viitattu 26.4.2021)

saamelaiskuvaani positiiviseksi, oli se varmasti myös stereotypisoiva. Minua innosti siis tutkimukseni aihepiiriin myös henkilökohtainen kokemukseni saamelaisuuden näkyvyydestä, ja halusin selvittää millaiseen saamelaiskuvaan tietovaje oli johtanut.

Tämän maisterintutkielman tavoitteena on selvittää, miten saamelaisiin ja saamelaisuuteen suhtaudutaan suomalaisissa internetkeskusteluissa, ja millaisia stereotypisoivia käsityksiä heihin kohdistuu. Tutkielmani on korpuslingvistinen kriittinen diskurssianalyysi, ja sen aineisto on Suomi24 virkkeet -korpus (Aller Media Ltd. 2019), joka sisältää Suomi24-keskustelupalstan keskustelut vuosilta 2001-2017.

Suomi24 on yksi Suomen suosituimmista verkkosivuista, ja sen käyttäjäkunta edustaa laajasti erilaisia suomalaisia, joten sieltä kerätyn aineiston voidaan olettaa edustavan sellaisen tavanomaisen suomalaisen näkemyksiä, jolla ei ole erityistä kiinnostusta saamelaisuuteen. Lisäksi tutkielmani käsittelemät 17 vuotta käsittävät suuren osan suomalaisen verkkokeskustelun historiasta. Suomi24-aineistoa ei ole hyödynnetty saamentutkimuksessa aikaisemmin, mutta sitä on käytetty onnistuneesti lukuisissa muita suomalaisia vähemmistöjä käsitelleissä tutkimuksissa. Lähestyn tutkielmassani saamelaiskeskustelua aiempia tutkimuksia kvantitatiivisemmasta näkökulmasta. Saamelaisista käytyä keskustelua on tutkittu jo melko paljon, ja saamelaiset ovat myös itse kirjoittaneet saamelaiskeskustelusta ja siinä esiintyvistä stereotyypeistä. Varsinaista kvantitatiivista tutkimusta eri saamelaisdiskurssien ja saamelaisstereotyyppien yleisyydestä ei kuitenkaan ole tehty aiemmin.

Selvittääkseni millaisia saamelaiskuvia Suomi24-keskusteluissa esiintyy, lähestyn aineistoani seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

- 1) Mitä adjektiiveja saamelaisten ja saamelaisuuden kuvailemiseen käytetään?
- 2) Onko adjektiivien käytössä havaittavissa ajallista vaihtelua?

Lopuksi olen verrannut tutkimusaineistossani esiintyviä adjektiiveja aiemmassa kirjallisuudessa havainnoituihin saamelaisstereotyyppihin ja aiempaan saamelaiskeskusteluja käsitelleeseen kirjallisuuteen, selvittääkseni:

- 3) Mitä diskursseja ja stereotypisoivia näkemyksiä aineistossani esiintyvät adjektiivit edustavat?

Ennakkotietojeni pohjalta hypoteesini oli, että saamelaisiin kohdistuu paljon negatiivisia stereotyyppisiä, rasismia ja vihamielisyyttä. Esimerkiksi YLE kirjoittaa uutisartikkelissaan²: “Media tarjoaa saamelaisille useimmiten vain yhden roolin; nettivihat päälle saavan tosikon ja loukkaantujan”. Ennustin myös, että saamelaistiedon puutteen vuoksi suomalaisten saamelaiskuva perustuu pitkälti stereotyyppisiin, eli että aineistossani toistuisivat samat eksotisoivat saamelaiskuvaukset, kuin mitkä aiempi kirjallisuus on nostanut esiin.

Eryyisesti ennustin, että saamelaisia kuvattaisiin usein vihaisina. Petra Laiti kritisoi blogikirjoituksessaan “Aina vihaiset saamelaiset ja muita mediamyyttejä”³ median tapaa esittää saamelaiset vihaisuusstereotyypin kautta:

Miksi niin, että saamelaiset ovat loukkaantuneet, suuttuneet, raivostuneet? Miksi aina mainitaan riitely, kuumennetut tunteet, aktivismi? Miksi niin, että saamelaiset haluavat, vaativat, riitelevät, valittavat tai eivät saa aikaiseksi? -- Ärtymyksestä johtuen saatetaan kirjoitella foorumeille, että ‘mikä niitä nyt risoo’ tai ‘taas on herneet nenässä.

Aihetta on nostettu esiin uutisartikkeleissa otsikossa asti:

“Miksi saamelaiset aina valittaa? Saamelaiset näyttäytyvät meille lähinnä mediassa raivoavina kiukkupusseina” (YLE 9.11.2019⁴)

“Citysaamelainen Marja Helander elää kahden kulttuurin välissä: ‘On aika raskasta, jos koko ajan pitää olla vihainen’” (YLE 2.12.2018⁵).

1.2 Aiempaa tutkimusta

Tässä luvussa käsittelen tutkimukselleni keskeisimpiä aiempia tutkimuksia. Aloitan esittelemällä tutkimukselleni merkittävimmät saamelaiskeskustelua tutkineet diskurssianalyttiset tutkimukset luvussa 1.2.1. Lisäksi esittelen aiempaa alkuperäiskansastereotyyppien tutkimusta luvussa 1.2.2.

---

²<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/11/09/miksi-saamelaiset-aina-valittaa-saamelaiset-nayttaytyvat-meille-lahina> (Viitattu 26.4.2021)

³ <https://petralaiti.com/2016/10/04/aina-vihaiset-saamelaiset-ja-muita-mediamyytteja> (Viitattu 26.4.2021)

⁴<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/11/09/miksi-saamelaiset-aina-valittaa-saamelaiset-nayttaytyvat-meille-lahina> (Viitattu 26.4.2021.)

⁵ <https://yle.fi/uutiset/3-10531723> (Viitattu 26.4.2021.)

1.2.1 Saamelaiskeskustelun tutkimusta

Internetkeskustelut ovat tutkimusmateriaalina verrattain nuori aineisto. Saamelaisiin liittyvää internetkeskustelua on aikaisemmin tutkinut Tiina Mattanen. Vuoden 2013 pro-gradu -tutkielmassaan hän tutki saamelaiskuvaa YLE:n saamelaisuutisten kommentteissa vuosilta 2009-2012. Hän tunnisti tutkimuksessaan kolme keskeistä diskurssia: statusdiskurssin, jossa saamelaisia määritellään alkuperäiskansastatuksen perusteella; yhteiskunnallisen diskurssin, jossa saamelaisuutta määritellään suhteessa valtioon; ja kielidiskurssin, jossa saamelaisuutta määritetään saamen kielen kautta. Oma tutkielmani täydentää Mattasen (2013) tutkimustuloksia kattamalla laajemman ajanjakson ja ottamalla kvantitatiivisemmän näkökulman. Toisaalta Mattasen havainnot auttavat minua tulkitsemaan kapean kontekstin pohjalta havainnoimieni adjektiivien taustalla vaikuttavia laajempia diskursseja.

Sittemmin vuoden 2017 pro-gradu tutkielmassaan Mattanen tutki saamenpukua omivia puhetapoja Iltä-Sanomien ja Facebookin kommentteissa. Hän tutki miten kommentit epäaitoon saamenpukuun liittyvässä keskustelussa Iltalehden verkkosivuilla ja Facebookissa rakentavat kulttuurillisen omimisen diskurssia. Keskusteluissa yleisenä esiintyvät *omistajuusmäärittelyt*, joissa saamelaisten oikeutta kulttuuriperintöön haastetaan muun muassa kansallisvaltioajattelun tai yksilönvapauden ja tasa-arvon näkökulmasta. Saamelaisten erityisoikeuksia taas puolustaa saamelaisten erillisyyden diskurssi. Mattanen 2017 on omalle tutkimukselleni vähemmän keskeinen, koska sen tulokset ovat vain rajallisesti yleistettävissä muihin kuin saamenpukuja koskeviin keskusteluihin, joita omassa aineistossani on vain vähän.

Aikaisemmin saamelaisiin liittyvää diskurssia on tutkittu laajasti sanomalehtiartikeleiden näkökulmasta: Majanen (2016) tutki liseniaatintutkielmassaan saamelaiskuvaa Helsingin Sanomien, Inarilaisen ja Lapin Kansan artikkeleissa vuosilta 1991 ja 2001. Majasen (2016:131) mukaan saamelaiaiheiset lehtiartikkelit käsittelevät usein ajattomia teemoja, kuten luontoa ja saamen kieliä. Vuosien 1991 ja 2011 artikkeleissa ei siis ole paljoakaan eroa.

Ikonen (2013) tutki Lapin Kansan ja Helsingin Sanomien saamelaiskuvaa vuoden 2011 artikkeleissa. Hän havaitsi Helsingin Sanomien uutisoivan saamelaisuudesta alkuperäiskansastatusta romantisoiden, kun taas Lapin kansa antoi saamelaisuudesta monipuolisemman kuvan. Saamelaiskulttuurista uutisoitiin useimmiten positiivisesti, kun taas saamelaispolitiikasta kriittisemmin. Saamelaisten oma ääni oli uutisissa vähäinen. Hän tunnisti

myös saamelaisten ja uuslappalaisliikkeen välisen valtdynamiikan ja yksittäisen toimittajan saamelaiskielteisten asenteiden vaikuttaneen uutisoituihin aiheisiin.

Pietikäinen (2000) tutki etnisten vähemmistöjen kuvauksia Helsingin Sanomien artikkeleissa vuosina 1985-1993. Hänen tutkimuksensa vahvisti, että ulkomaisten lehtien tapaan myös Helsingin Sanomissa etniset vähemmistöt ovat marginaalisessa asemassa. Etnisiä vähemmistöjä käsitteleviä artikkeleja julkaistiin vain harvoin, keskimäärin joka kolmas päivä. Enemmistö oli myös vähemmistöjä käsittelevissä artikkeleissa äänessä enemmän kuin vähemmistöjen edustajat. Lisäksi saamelaiset kuvattiin useammin tekojen kohteina, kuin toimijoina. Saamelaisia käsiteltiin artikkeleissa enimmäkseen kulttuurin ja ihmisoikeuksien kautta, ja heidät nähtiin kaksijakoisesti sekä arvostettuna alkuperäiskansana, että heidän alkuperäiskansa-asemaansa kyseenalaistaen.

Lisäksi Tuulentie (2001) tutki miten suomalaiset määrittelevät saamelaisuutta, ja miten he sitä kautta konstruoivat suomalaisuutta. Hänen aineistonaan ovat saamelaisten oikeuksia koskevat lakiehdotukset ja eduskuntakeskustelut 1980- ja 1990-luvuilla. Hänen mukaansa suomalaista kansallista identiteettiä rakennetaan neljän perusteen kautta, kansan historiallisuuden, "meidän" ja "toisen" käsitteiden, kulttuurillisuuden yksimielisyyden, ja institutionaalisen status quon kautta. Saamelaiset nähdään hänen mukaansa useimmiten suomalaisuuden osana, ei omana kansanaan.

Sanomalehtiartikkelit ja lakipuhe ovat internetkeskusteluja selvästi formaalimpi kielenkäytön konteksti, mikä vaikuttaa tapaan, jolla saamelaisuutta esitetään aineistossa. Kaikkia näitä tutkimuksia yhdistää kuitenkin omaani se, että ne tarkastelevat suomalaisen valtaväestön tapaa konstruoida saamelaiskuvaa.

Lisäksi saamelaiskuvaa on tutkittu saamelaisuuden poliittisen määrittämisen näkökulmasta. Esimerkiksi Pääkkönen (2008) tarkastelee väitöskirjassaan keinoja, joilla uuslappalaisliike pyrkii määrittelemään itseään saamelaisuudelle vastakkaisena alkuperäisenä ryhmänä. Kiikeri (2021) taas käsittelee saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmän tulkintoja oikeusideologisesta näkökulmasta.

1.2.2 Muu alkuperäiskansastereotyyppien tutkimus

Alkuperäiskansoihin kohdistuvia stereotyyppisiä on tutkittu myös sosiaalipsykologiassa. Bye, Herrebrøden, Hjetland, Røyset ja Westby (2014) tutkivat norjalaisia vähemmistöjä Susan Fiske stereotyyppien sisältömallilla (Fiske ym. 2002)⁶. Saamelaiset koettiin tutkimuksen mukaan hyvin lämpimiksi, ja melko korkeasti päteviksi. Samankaltaisimmiksi koetut ryhmät saamelaisten kanssa olivat homomiehet ja keskiluokka. Saamelaisia pidettiin hieman vähemmän pätevinä kuin norjalaisia, mutta heihin suhtauduttiin lämpimämmin. Saamelaisiin suhtauduttiin selvästi positiivisemmin kuin Norjan muihin etnisiin vähemmistöihin, esimerkiksi romaneihin, juutalaisiin ja maahanmuuttajiin. .

Erhart ja Hall (2019) tutkivat yhdysvaltalaisen suhtautumista Amerikan alkuperäiskansojen jäseniin. Heihin kohdistuvat stereotyypit ovat myönteisempiä kuin afrikkalaistaustaisiin, mutta vähemmän myönteisiä kuin aasialaistaustaisiin amerikkalaisiin kohdistuvat stereotyypit. Alkuperäiskansat miellettiin kuitenkin vähemmän päteviksi ja sosiaaliselta statukseltaan alemmiksi kuin kumpikaan vertailuryhmä. Byen (ym. 2014) tutkimuksessa saamelaisiin kohdistuvat asenteet olivat siis positiivisempia, kuin vertailu Amerikan alkuperäiskansoihin olisi ennustanut. Positiivisia ominaisuuksia selittää osittain Norjan harvinaisen korkea taloudellinen tasa-arvo

Erhart ja Hallin (2019) tutkimuksessa selvitettiin myös adjektiiveja, joilla osallistujat kuvaisivat eri väestöryhmiä. Tutkimuksen osallistujat valitsivat valmiista listasta mielestään kyseessä olevaan ihmisryhmään sopivat adjektiivit. Amerikan alkuperäisasukkaita kuvattiin jo aiemmin tunnistettujen stereotyyppien mukaisesti muinaisiksi ja negatiivisten toimintojen, kuten alkoholismien tai uhkapelaamisen kautta. Vastaajien yhdenmukaisuus alkuperäiskansoihin kuuluvien stereotyyppistä oli matalampi kuin aasialaisamerikkalaisten suhteen: vähintään puolet osallistujista valitsi 9/10 yleisimmästä aasialaisamerikkalaisiin viittaavasta adjektiivista, kun taas Amerikan alkuperäisasukkaiden tapauksessa vain 4/10. Toisin sanoen Amerikan alkuperäisasukkaisiin kohdistuva stereotyyppi ei ole yhtä voimakas. (Erhart ja Hall 2019)

alcoholic	68
ancient	64
brave	61
gambling	56

⁶ Esittelen mallin tarkemmin myöhemmin luvussa 2.3.

family oriented	47
cultured	46
spiritual	46
traditional	44
artistic	41
hunters	41

Kuvaaja 1: Amerikan alkuperäisasukkaisiin yleisimmin viittaavat adjektiivit ja prosentti osallistujista, joka valitsi ne. (Erhart & Hall 2019).

Alkuperäiskansastereotyyppien tutkimus on toistaiseksi melko fragmentoitunutta. Useimmissa tutkimuksissa on käsitelty ainoastaan yhteen kansaan, tai yhden valtion alkuperäiskansoihin kohdistuvia stereotyyppisiä, eikä laajoja vertailuja ole tietojeni mukaan julkaistu. Tämä on tietenkin myös luonnollista, sillä alkuperäiskansat ovat hyvin moninaisia, ja liiallisten yhteyksien vetämisessä niiden välille on noudatettava varovaisuutta. Olen kuitenkin pyrkinyt tässä tutkimuksessa vertaamaan saamelaisiin kohdistuvia asenteita mahdollisuuksien mukaan muihin alkuperäiskansoihin.

2. Teoriatausta

2.1 Alkuperäiskansat

Alkuperäiskansoihin kuuluu hyvin suuri määrä keskenään erilaisia kansoja. Ne eroavat niin elinympäristöltään (arktiset - sademetsät) kuin elinkeinoiltaan. Alkuperäiskansoja on yli 5000, yli 90 maassa, ja niihin kuuluu yli 370 miljoonaa ihmistä, eli noin 5% maailman väestöstä (UNPFII 2019). Eri Alkuperäiskansojen kielten arvioidaan olevan kuitenkin jopa noin 80-90% maailman 7000 kielestä (Seurujärvi-Kari 2013:60), mikä tarkoittaa, että alkuperäiskansat ovat äärimmäisen tärkeitä maailman kielidiversiteetin säilymiselle. Valitettavasti valtaosa alkuperäiskansojen kielistä on uhanalaisia.

Alkuperäiskansalle ei ole olemassa yhtä tyhjää määritelmää, eikä sellaista ole pidetty tarpeellisenakaan, sillä kansat eroavat toisistaan hyvin monella tavalla, ja käsitteen on haluttu kattavan suuri määrä erilaisia väestöjä. Alkuperäiskansoille on kuitenkin kansainvälisesti hyväksytty joitakin yhteisiä määritteitä. Alkuperäiskansoilla tulee olla yhteys yhteisöihin ennen valloitusta tai kolonisaatiota, ja olla tällä hetkellä alisteisessa asemassa valtaväestölle. He ovat

säilyttäneet valtaväestöstä erilliset sosiaaliset, poliittiset tai ekonomiset järjestelmät, ja heillä on erityinen kulttuuri, kieli ja uskomukset. (YK 2013.) Toivasen (2019:6) mukaan alkuperäiskansoille kuuluu erityinen suoja ennen kaikkea sen vuoksi, että he ovat kärsineet poliittisesta vallankäytöstä, joka on pyrkinyt heidän kulttuurinsa ja perinteisen ympäristönsä tuhoamiseen.

Alkuperäiskansoilla on myös yleensä kiinteä yhteys omiin maihinsa ja niiden tarjoamiin luonnonresursseihin. Alkuperäiskansojen kulttuuri on kehittynyt yhdessä niiden elinympäristöjen kanssa. Alkuperäiskansan suhde maahan voi tarkoittaa yhtäläillä suhdetta luontaiselinkeinolla hankittaviin resursseihin, kuin suhdetta omaan viljelysmaahan tai maastossa sijaitseviin pyhiin paikkoihin. Tyypillisenä alkuperäiskansana pidetään usein luontaiselinkeinoista kuten metsästäjä-keräilystä elävää kansaa, mutta alkuperäiskansoihin kuuluu myös paikalleen asettuneita, pääosin viljelystä eläviä kansoja, jopa entisiä korkeakulttuureita, kuten esimerkiksi Mesoamerikan mayat.

Kaikki kansat hahmottavat ja kategorisoivat maailmaa omien epistemologioidensa kautta. Erityisesti alkuperäiskansoille on tyypillistä, että heidän epistemologiansa ovat syntyneet tiiviissä vuorovaikutuksessa heidän ympäristönsä kanssa. Näin ollen esimerkiksi Havaijin alkuperäiskansan tapa ymmärtää maailmaa on erilaisen ympäristön vuoksi fundamentaalisti erilainen kuin saamelaisen. Myös länsimainen alkuperäiskansaan kuulumaton ihminen kasvaa omassa kulttuuriympäristössään, esimerkiksi kaupungissa, ja kasvaa ymmärtämään maailmaa sen kautta. (Meyer 2008.)

Länsimaista näkökulmaa on kuitenkin usein virheellisesti tavattu pitää neutraalina. Todellisuudessa se on yhtä vahvasti kasvuympäristömme värittäjä, kuin alkuperäiskansojen maailmankuvakin. Alkuperäiskansan ajatusmalleihin opitaan kasvamalla alkuperäiskulttuurissa, kiinteässä vuorovaikutuksessa kansan ympäristön, sekä muiden kansan jäsenten kanssa. (Meyer 2008.) Näiden vuorovaikutussuhteiden puutteen vuoksi esimerkiksi henkilö, jolla on alkuperäiskansan juuria, ei voi kasvaa kulttuuriin täysin eristettynä yhteisöstä. Myös saamelaiset ovat korostaneet elävän kulttuuriyhteyden tärkeyttä saamelaisuudelle.

Alkuperäiskansat ovat kansoja tai kansakuntia (englanniksi *people*, *nation*). Alkuperäiskansoilla on kansallinen identiteetti ja poliittinen tahto olla olemassa itsenäisinä kansoina.

Alkuperäiskansalainsäädännön mukaan (ILO 169⁷ artikla 1.2, UNDRIP⁸ artikla 3 ja 33.) alkuperäiskansaan kuulumus määrittyy kollektiivisen itseidentifikaation perusteella, eli yksilöllä on oikeus määrittää oma identifikaationsa, ja alkuperäiskansalla oikeus määrittää, ketkä ovat kansan jäseniä. Vaikka henkilön itseidentifikaatio kansan jäseneksi on tärkeä kriteeri, kollektiivinen itseidentifikaatio ei kuitenkaan tarkoita, että kuka tahansa voi kuulua alkuperäiskansaan ainoastaan oman identiteettinsä perusteella, vaan muiden kansan jäsenten täytyy myös tunnustaa tämä itseidentifikaatio. Itseidentifikaatiossa keskeistä on myös, että alkuperäiskansalla on oikeus tunnistaa jäsenet omien menettelyjensä mukaisesti, eikä ulkopuolisten tulisi kyseenalaistaa niitä, tai arvioida niiden oikeellisuutta.

Alkuperäiskansoilla on oikeus suojella kulttuuriinsa liittyvää henkistä omaisuutta (UNDRIP artikla 31). Kuitenkin myös alkuperäiskansan kulttuuria harjoittavat valtaväestön edustajat voidaan nähdä alkuperäiskulttuurin tai -kielen elvytyksen kannalta merkittävänä resurssina. Yksityistä, joka on johtanut hyvin sujuneeseen inarinsaamen kielenelvytykseen on ollut inarinsaamelaisen yhteisön avoin suhtautuminen valtaväestöön kuuluviin kielen puhujiin (Pasanen 2015), ja esimerkiksi inarinsaamenkielisen Muumilaakso-sarjan dubbaajina kuullaan myös kieltä oppineita suomalaisia (YLE 6.9.2020⁹). Lisäksi on syytä tarkastella statuksettomia alkuperäiskansaan identifioituvia henkilöitä, joita esimerkiksi Erika Sarivaara (Sarivaara 2012, Sarivaara, Määttä & Uusiautti 2013) pitää erityisen merkittävänä kielellisenä resurssina. Hänen mukaansa heidän hyväksymisensä yhteisöön olisi hyödyksi alkuperäiskulttuurille. Alkuperäiskansaan itseidentifioituva yksilö saattaa jäädä vaille virallista statusta esimerkiksi monimutkaisen lainsäädännön, tai alkuperäisyhteisön torjunnan vuoksi, mutta alkuperäiskansojen näkökulmasta nämä henkilöt nähdään usein osana valtaväestöä.

Toisaalta alkuperäiskansat ovat huolissaan kulttuurillisen itsemääräämisoikeuden menettämisestä. Kysymys siitä, kuka omistaa alkuperäiskansojen tiedon, ja kenen ehdoilla sitä hyödynnetään on alkuperäiskansatutkimuksen keskeisiä kysymyksiä. Esimerkiksi yhteisön ulkopuolelta tulleet, kieltä käyttävät tutkijat nähdään usein valtaväestön vallankäytön muotona, eivätkä monet kansat halua antaa valtaväestön määritellä heidän kieltään tai kulttuuriaan. Tämän näkökulman mukaan valtaväestöön kuuluvat eivät ole todellinen kielen tai kulttuurin

---

⁷ Kansainvälisen työjärjestön ILO:n yleissopimus itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoista (ILO 169 -sopimus, Indigenous and Tribal Peoples Convention), 1989.

⁸ UNDRIP = YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples) 2007.

⁹ "Muumilaaksossa puhutaan pian uhanalaista inarinsaamen kieltä." <https://yle.fi/uutiset/3-11526100> (Viitattu 24.4.2021)

resurssi, sillä he eivät edusta oikeaa alkuperäiskulttuuria. Valtaväestön normeihin perustuva kielenelvytys johtaisi siis oikean kielen tuhoon, yhtäläillä kuin elvyttämättä jättäminen.

Huolimatta alkuperäiskansojen eroista alkuperäiskansojen kohtaamat haasteet ja syrjintä ovat samankaltaisia kaikkialla maailmassa. Tässä tutkimuksessa olen mahdollisuuksien mukaan pyrkinyt vertaamaan saamelaisia muihin tutkimuskirjallisuudessa esiintyviin alkuperäiskansoihin, mutta on tärkeää muistaa, että eri alkuperäiskansoihin liittyvät havainnot ovat vain osin sovellettavissa toisiin alkuperäiskansoihin.

2.1.1 Alkuperäiskansalainsäädäntö

Tässä luvussa esittelen tärkeimmän alkuperäiskansoja koskevan lainsäädännön. Saamelaisiin vaikuttavan Suomen ja Pohjoismaiden lainsäädännön käsittelen myöhemmin luvuissa 2.2.4 ja 2.2.5.

Kansainvälinen ja kansallinen alkuperäiskansalainsäädäntö pyrkii turvaamaan alkuperäiskansojen oikeuksia. Lainsäädäntö on myös pyrkinyt määrittelemään millaisia kansoja sopimukset koskevat. Alkuperäiskansojen monimuotoisuuden vuoksi on kuitenkin ollut mahdotonta luoda kaikenkattavaa määritelmää, joka pätsi alkuperäiskansoihin kaikkialla maailmassa.

Tärkein kansainvälinen alkuperäiskansan määritelmä löytyy Kansainvälisen työjstön alkuperäis- ja heimokansoja koskevasta yleissopimuksesta, eli ILO 169 -sopimuksesta. Vuonna 1989 aiempaa ILO 107 -sopimusta korvaamaan hyväksytyn ILO 169 -sopimuksen tavoitteena on turvata alkuperäiskansojen mahdollisuudet elää erillisinä kansoina (Vähemmistövaliokunta 2014). ILO 169 -sopimuksen koskevat kansat on määritelty sopimuksen ensimmäisessä artiklassa seuraavasti:

1. Tämä yleissopimus koskee

- a) niitä itsenäisissä maissa eläviä heimokansoja, jotka eroavat selvästi maan muista väestöryhmistä sosiaalisten, kulttuuristen ja taloudellisten olojensa puolesta ja joiden asema määräytyy kokonaan tai osittain niiden omien tapojen tai perinteiden tai erityislainsäädännön mukaan;
- b) niitä itsenäisissä maissa eläviä kansoja, joita pidetään alkuasukkaina, koska - he

polveutuvat väestöstä, joka maan valloituksen tai asuttamisen tai nykyisten valtionrajojen muodostumisen aikaan asui maassa tai sillä maantieteellisellä alueella, johon maa kuuluu, ja - jotka oikeudellisesta asemastaan riippumatta ovat säilyttäneet kokonaan tai osittain omat sosiaaliset, taloudelliset, kulttuuriset ja poliittiset instituutionsa.

2. Määriteltäessä ryhmät, joihin tämän yleissopimuksen määräyksiä sovelletaan, on olennaisena perusteena pidettävä sitä, että kansa itse pitää itseänsä alkuperäis- tai heimokansana.

Saamelaiset täyttävät pykälän 1a), koska saamelaisten luontaiselinkeinoihin perustuva elämäntapa, oma kieli ja muut kulttuuripiirteet erottavat heitä selvästi saamelaisalueen valtaväestöistä. Saamelaiset täyttävät myös pykälän 1b), sillä he ovat asuttaneet Saamenmaata ennen kuin alue liitettiin nykyisten Suomen, Ruotsin, Norjan ja Venäjän valtioiden alueisiin. Saamelaiset myös itseidentifioituvat alkuperäiskansaksi. Saamelaiset onkin tunnustettu alkuperäiskansaksi Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa, ja Venäjällä pienilukuiseksi pohjoiseksi kansaksi, mikä vastaa kansainvälistä alkuperäiskansan käsitettä.

Suomi ei ole toistaiseksi ratifioinut ILO 169 -sopimusta. Ratifiointia valmisteltiin pitkään vuodesta 2011 alkaen, mutta valmistelu lopetettiin toistaiseksi tammikuussa 2019. Ratifioinnin valmistelussa erityisiksi ongelmiksi muodostuivat ratifioinnin yhteyteen suunniteltu saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmän uudistus ja sopimuksen 14 artiklassa määritellyt alkuperäiskansan maa- ja hallinto-oikeudet. Sopimuksen mukaan alkuperäiskansalle on tunnustettava omistus- ja hallinto-oikeus maihin, joilla he perinteisesti asuvat. Maiden luovuttaminen käytännössä pitkän kolonisaation jälkeen on koettu hankalaksi, ja sitä vastustavat erityisesti saamelaisalueen ei-saamelaiset asukkaat ja Metsähallitus (aiheesta lisää ks. esim. Lehtola 2015; Puuronen 2011:113-119).

YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista (UNDRIP) on toinen keskeinen alkuperäiskansalainsäädännön sopimus. Sen tarkoituksena on määritellä ja tunnustaa tärkeimmät alkuperäiskansoille kuuluvat oikeudet. Se ei tarjoa määritelmää alkuperäiskansalle, vaan korostaa alkuperäiskansojen itseidentifikaation tärkeyttä:

YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 33 artikla:

1. Alkuperäiskansoilla on oikeus määrätä omasta identiteetistään tai jäsenyydestään tapojensa ja perinteidensä mukaisesti. Tämä ei heikennä alkuperäiskansoihin kuuluvien yksilöiden oikeutta saada asuinvaltioidensa kansalaisuus.
2. Alkuperäiskansoilla on oikeus määrätä toimielintensä rakenteet ja valita niiden jäsenet omia menettelyjään noudattaen.

Alkuperäiskansalainsäädännöllä on myös tärkeä merkitys alkuperäiskansojen kielten turvaamisessa (ILO 169 artikla 28, UNDRIP artikla 13). Kieli on tärkeä tekijä alkuperäiskansan kulttuurin säilymiselle, sillä kieli säilyttää kansan omia, ainutlaatuisia merkityskehkyksiä. Kielen kuollessa ihmiset omaksuvat valtaväestön kieleen kuuluvat merkityskehkykset ja alkavat ajatella enemmän valtaväestön tapaan. Onkin sanottu, että ilman kieltä kansakunta voi säilyä fyysisesti, mutta ei kulttuurillisesti (Seurujärvi-Kari 2013:60).

Alkuperäiskansat ovat asuinvaltiossaan useimmiten myös vähemmistö ja muistuttavat monin tavoin muita vähemmistökansoja. Useimmilla alkuperäiskansoilla tulisikin olla myös vähemmistölainsäädännön mukainen suoja. YK:n vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeuksien julistuksessa vähemmistö määritellään ryhmäksi, joka on kansallisuuden, etnisyyden, kulttuurin, uskonnon tai kielen perusteella erottuva valtaväestöstä, ja on valtiossaan määrällisessä vähemmistössä, tai ainakin alisteisessa asemassa. Vähemmistöasema ei voi olla pelkästään valtioiden määriteltävissä, vaan vähemmistön pitää myös itseidentifioitua vähemmistöksi.

Vähemmistöjä ja lähes kaikkia aluperäiskansoja yhdistää ei-dominantti asemaa yhteiskunnassa ja valtaväestöstä eroava kulttuuri, kieli tai uskomukset. Sekä vähemmistöt että alkuperäiskansat toimivat yleensä oman kulttuurinsa säilyttämisen puolesta. Vähemmistöillä ei kuitenkaan välttämättä ole samanlaista kiinteää ja hengellistä, perinteeseen perustuvaa yhteyttä maahansa, kuin alkuperäiskansoilla. Siinä missä vähemmistölainsäädäntö turvaa vähemmistön oikeuden osallistua päätöksentekoon, alkuperäiskansalainsäädännössä säädetään, että alkuperäiskansan täytyy antaa etukäteen vapaa ja tietoon perustuva suostumus hankkeisiin, jotka vaikuttavat heihin. (YK 2010:9-10.)

2.2. Saamelaisuus ja saamelaiset

Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka perinteiset maat sijaitsevat nykyisen Norjan, Ruotsin, Suomen ja Venäjän alueilla. Etnisiä saamelaisia on arviosta riippuen kaiken kaikkiaan 60 000 -

100 000, joista Suomessa asuu noin 10 000. Suurin osa saamelaisista asuu Norjassa, jossa heidän määränsä on noin 30 000 - 60 000. Suomen saamelaisalueeseen kuuluvat Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnat, sekä Sodankylän kunnan Lapin paliskunnan alue. (Lehtola 2015:22-23.) Saamelaisaluetta kutsutaan myös Saamenmaaksi, tai sen pohjoissaamenkielisellä nimellä: *Sápmi*.

Selvästi suurin Suomen saamen kielistä on pohjoissaame siläl yli 80% saamelaiskielten puhujista on pohjoissaamenkielisiä (Saarikivi 2011:82). Sen puhujia on noin 25 000 - 30 000 joista Suomessa asuu noin 2000. Muita Suomessa puhuttuja saamelaiskieliä ovat koltansaame, jolla on Suomessa noin 300 puhujaa ja joitakin Venäjällä, sekä inarinsaame 300-400 puhujalla. (Sámediggi¹⁰) Toistaiseksi Suomessa voi rekisteröidä vain yhden äidinkielen, ja lähes kaikki saamen äidinkielliset puhujat ovat kaksikielisiä, mikä vaikeuttaa saamen puhujamäärien arviointia. Arviosta riippuen uhanalaisiksi lasketaan kaikki saamen kielet pohjoissaamea lukuunottamatta (Seurujärvi-Kari 2013) tai kaikki saamen kielet. Esimerkiksi UNESCO Atlas of the World's languages in Dangerin luokittelun mukaan pohjoissaame on selvästi uhanalainen (*definitely endangered*) ja inarinsaame ja koltansaame erittäin uhanalaisia (*severly endangered*) (Moseley 2010).

2.2.1 Saamelaisryhmät

Kielitieteellisesti saamelaiset voidaan luokitella eri saamenkielten sukulaisuussuhteiden perusteella. Saamen kieliä on perinteisesti laskettu olevan kymmenen, joskin ne muodostavat murrejatkumon, minkä vuoksi kielten täsmällistä määrää on vaikea arvioida. Saamenkielet muodostavat kaksi ryhmää: itä- ja länsisaamen, joiden raja kulkee pohjoissaamen ja inarinsaamen välissä (Saarikivi 2011:79). Murrejatkumossa vierekkäiset saamelaiskielet ovat kuitenkin vaikuttaneet toisiinsa niin, etteivät varhaisimmat kielitieteelliset murrejaot välttämättä edusta suurinta nykykielten välistä eroa. Lisäksi kielikontaktit muiden kielten kanssa vaikuttavat nykyiseen saamen kielten väliseen suhteeseen. Esimerkiksi venäjänkielisten lainojen määrä koltansaamessa vähentää merkittävästi sen ymmärrettävyyttä inarinsaamelaisille, vaikka ne molemmat kuuluvat samaan itäsaamen ryhmään (Saarikivi 2011:80).

Kielitieteellisillä perusteilla Suomen saamelaiset muodostavat kolme ryhmää: pohjoissaamelaiset, inarinsaamelaiset ja koltansaamelaiset. Neljäntenä ryhmänä voidaan pitää

---

¹⁰ <https://www.samediggi.fi/saamelaiset-info/> (Viitattu 12.5.2020)

kielensä menettäneitä saamelaisia. Erityisesti jo sammuneiden saamen kielten puhujista periytyvät henkilöt eivät välttämättä koe yhteyttä mihinkään nykyiseen saamen kieliryhmään.

Saamelaiset pitävät yleensä kieltä hyvin keskeisenä tekijänä saamelaisuudessa. Saamelaiset, jotka eivät ole oppineet lapsena saamen kieltä kokevat usein vaikeuksia samaistua saamelaisidentiteettiin, ja tuntevat huononmuuden tunnetta suhteessa muihin saamelaisiin (Heikkilä, Laiti-Hedemäki & Miettunen 2019). Kielen lisäksi pohjoissaamelaisilla, inarinsaamelaisilla ja koltansaamelaisilla on myös muita erityisiä kulttuuripiirteitään, jotka erottavat heidät muista saamelaisryhmistä. Näitä ovat esimerkiksi omat käsityöperinteet kuten saamenpuvut, oma musiikki- ja uskontoperinne. Muiden kulttuuripiirteiden rajat eivät kuitenkaan välttämättä noudata suoraviivaisesti kielten muodostamia rajoja.

Toinen keskeinen tapa jakaa saamelaisia on elinympäristön ja elinkeinon perusteella tunturisaamelaisiin, kalastajasaamelaisiin, metsäsaamelaisiin ja merisaamelaisiin. Tunturisaamelaisten eli porosaamelaisten pääelinkeino on suurporonhoito. Suurporonhoito on saamelaisten elinkeinoista tunnetuin ja näkyvin ja sitä onkin usein pidetty "aidon saamelaisuuden" merkinä. Kalastajasaamelaisten pääelinkeino on kalastus joko järvistä tai joista. Merisaamelaiset harjoittavat merikalastusta, kun taas metsäsaamelaiset elävät kalastuksesta, metsästyksestä ja pienporonhoidosta. Elinkeinojen perusteella muodostettujen ryhmien välillä ei kuitenkaan ole selvärajaisia eroja, sillä käytännössä saamelaiset harjoittivat monia eri elinkeinoja rinnakkain. Lisäksi itäisiä metsäsaamelaisia kutsutaan järvisaamelaisiksi, joten ero metsä- ja kalastajasaamelaistermien välillä on häilyvä. (Jouste 2012:135-137.) Aiemmin saamelaisten nimeämiseen käytetty *lappalainen* viittasi pohjimmiltaan saamelaisille tyyppillisten lappalaiselinkeinojen harjoittajiin, ja erotti siten saamelaisia suomalaisista ja germaaneista. Nykyisin suurin osa saamelaisista ei enää harjoita luontaiselinkeinoja, joten elinkeinopohjainen luokittelu ei sovellu kovin hyvin saamelaisten kategorisointiin nykyajassa.

Saamelaisia on luokiteltu myös hallinnollisten alueiden perusteella. Historiallisesti Ruotsin vallan alla saamelaisalueen laajin hallinnollinen jako olivat Lapit¹¹. Lapit oli jaettu edelleen *siidoiksi* eli lapinkyliksi, ja ne sukujen lapinveromaihin. (Jouste 2012:137-138.) Siida-järjestelmää voidaan pitää saamelaisten perinteisenä hallintomallina, joskin tietomme siitä perustuvat osittain myöhempisiin rekonstruktioihin. Siida-järjestelmä tuhoutui vähitellen 1600-luvulta alkaen, valtioiden ottaessa saamelaisten maat valtaansa (Lehtola 2015:26). Siidojen jatkajat,

---

¹¹Varhaisimmissa asiakirjoissa Lappeja on kuusi: Ängermanlannin Lappi, Uumajan Lappi, Piitimen Lappi, Luulajan Lappi, Tornion Lappi ja Kemin Lappi, mutta myöhemmin niitä perustettiin lisää (Jouste 2012:138).

paliskunnat, ovat edelleen merkityksellisiä poronhoitoa harjoittaville saamelaisille. Lisäksi nykyään saamelaisia erottavat kuntien ja erityisesti valtioiden rajat. Suomen saamelaiselle kulttuurille erityisen tuhoisaa oli Norjan ja Venäjän vallan alaisen Suomen rajan sulkeutuminen 1852, joka esti saamelaisia siirtymästä porojen kanssa perinteisten kesä- ja talvilaidunten välillä. Liikkumisen vapauden rajoittamisen lisäksi valtioiden rajat määrittävät myös minkä valtion saamelaislainsäädännön piiriin saamelainen kuuluu. Valtionrajojen vaikutusta on pyritty vähentämään esimerkiksi pohjoismaisella saamelaissopimuksella, joka pyrkii käytäntöjen harmonisointiin Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa.

Yksi nykyisin merkittävä saamelaisryhmä ovat Saamenmaan ulkopuolella asuvat saamelaiset. Tätä ryhmää nimitetään usein kaupunkisaamelaisiksi (tai sen variaatiot *urbaanisaamelainen* ja *citysaamelainen*), mutta tämä termi ei ota huomioon saamelaisalueen ulkopuolella taajamissa tai maaseudulla asuvia, ja termiä vierastavat myös Rovaniemen ja Oulun saamelaiset (Heikkilä, Laiti-Hedemäki & Miettunen 2019:25). Toisaalta heitä on kutsuttu ulkosaamelaisiksi, mutta termin tekee ongelmalliseksi että se kuvaa ulkosaamelaisuutta saamelaisuudesta ulkopuolisena, eikä ota huomioon eri alueilla asuvien saamelaisten välisiä aktiivisiä kontakteja. Kaupungeissa asuvat saamelaiset itseidentifioituvat useammin kotiseutunsa paikkakunnan tai sukunsa perusteella, kuin kaupunkisaamelaisuuden. (mt.: 25)

Ulkosaamelaisuus on tyyppillisesti saamelaisuuden kuvauksissa hyvin näkymätöntä, huolimatta siitä että tällä hetkellä 66,5% saamelaisista asuu saamelaisalueen ulkopuolella (Heikkilä ym. 2019). Kuitenkin tällä hetkellä esimerkiksi saamelaisten oikeus äidinkieliseen opetukseen toteutuu vain saamelaisalueella, ja saamelaisten erityisoikeudet luontaiselinkeinoihin kuten poronhoitoon tai perinteiseen kalastukseen on sidottu kotipaikkakuntaan.

2.2.2 Saamelaisuus etnisenä identiteettinä

Etnisyyttä on mahdotonta määritellä tyhjentävästi. Jos joku kysyisi minulta, mitä suomalaisuus on, listaisin varmaankin joitakin suomalaiseen elämään usein liittyviä asioita, esimerkiksi saunomisen ja Suomen metsiin liittyvät luontokokemukset. Tällaiset seikat eivät kuitenkaan mitenkään pystyisi tavoittamaan omaa suomalaisuuteni kokemusta, puhumattakaan siitä, mitä muiden suomalaisten suomalaisuuden kokemus merkitsee heille. Samalla tavalla myös saamelaisuuden määrittäminen tyhjentävästi on mahdotonta.

Etnisyys muodostuu tietylle joukolle yhteisistä kulttuurillisista ominaisuuksia, syntyperästä ja poliittisesta tilanteesta (Pietikäinen 2000:35-40). Erik Allardtin (Pääkkönen 1999 :36) mukaan etnisen ryhmän määritteenä voidaan pitää, että ainakin osa ryhmän jäsenistä täyttää kaikki seuraavat ehdot, ja jokainen niistä ainakin yhden:

- 1) itseidentifikaatio
- 2) polveutuminen
- 3) erityiset kulttuuripiirteet, kuten kieli
- 4) sosiaalinen organisaatio, sekä ryhmän sisäistä, että ulkopuolelle suuntautuvaa vuorovaikutusta varten

Etnisen identiteetin tarkoituksena on luoda yhteenkuuluvuutta ryhmän jäsenten välille, ja toisaalta konstruoida eroa oman sisäryhmän ja muiden välille. (Pietikäinen 2000:35-40, Tuulentie 2001:148). Esimerkiksi suomalaisten ja saamelaisten etninen identiteetti rakentuu vuorovaikutuksessa. Molemmat kansat valitsevat omaan kansaansa sopivat ominaisuudet suhteessa siihen, millaisia vieraille ryhmälle nähdään kuuluvaksi.

Essentialistisen käsityksen mukaan etninen identiteetti pohjautuu melko muuttumattomaan ja selkeään joukkoon ominaisuuksia, jonka tietty ihmisjoukko jakaa, ja joka ei muutu ajan mittaan. Identiteetillä on siis sisäsyntyinen ja luonnollinen pohja, joka määrittyy yhteisen historian tai yhteisten kokemusten kautta. Ei-essentialistisen käsityksen mukaan identiteetti on sen sijaan pohjimmiltaan muuttuvaa ja fragmentoitunutta. Identiteetti konstruoidaan erilaisissa ajoissa, paikoissa, tilanteissa ja diskursseissa. Se koostuu erilaisista kokemuksista, joiden pohjalta rekonstruoidaan yhteinen näkemys samuudesta. (Pietikäinen 2000:24-25)

Etnisyyden käsitteellä viitataan yleensä ensisijaisesti vähemmistöetnisyyksiin, ei valtaväestöön. (Pietikäinen 2000:36, Tuulentie 2001:61). Tämä näkyy esimerkiksi käsitteissä etninen musiikki tai etninen ruoka, joilla viitataan vieraaseen, ei-länsimaiseen kulttuuriin kuuluviin perinteisiin. Vähemmistöetnisyyksiä on myös pyritty tyypillisesti määrittelemään täsmällisemmin, kuin enemmistöä. Usein ajatellaan, että vähemmistön määrittäminen yksinkertaisten stereotyyppien kautta on mahdollista, kun taas enemmistön sisällä sallitaan enemmän vaihtelua. Esimerkiksi suomalaisuuden nähdään kuuluvan sekä menneisyyteen että nykyisyyteen, maaseudulle että kaupunkiin, mutta saamelaisuus nähdään usein vain historiallisena kulttuurina, joka kuuluu yksinomaan Lapin tuntureille. Usein myös ihmetellään, miksi saamelaiset tai muut vähemmistöt "riitelevät keskenään" eivätkä ole tärkeistä kysymyksistä samaa mieltä, kun taas valtaväestöltä ei vaadita samaa yhtämielisyyttä. Toivanen (2019) argumentoi, että saamelaisten tapauksessa

yksimielisyyden vaatiminen on erityisen vääristynyttä. Hänen mukaansa saamelaiset eivät itseasiassa ole koskaan olleet vain yksi kansa, vaikka heistä on yritetty valtioiden toimesta muokata sellaista luomalla heille yksi valtion kaltainen itsehallintoelin.

Erityisesti yhdysvaltalaisessa tutkimusperinteessä rodun käsitettä käytetään etnisyyden lähikäsitteenä. Rodun nähdään yleensä pohjautuvan ensisijaisesti ensisijaisesti fyysisiin tunnusmerkkeihin, joita pidetään jossain yhteiskunnassa tietyille ryhmälle yhteisinä (Pietikäinen 2000:34), kun taas etnisyydelle fyysiset tunnusmerkit ovat vain yksi mahdollinen yhdistävä kriteeri. Myös saamelaisille on tehty Suomessa nöyryyttäviä rotututkimuksia, joiden tarkoituksena oli löytää saamelaisille tyypilliset fyysiset ominaisuudet, jotka erottaisivat heidät eri rotuun kuin suomalaiset. (Saamelaisten rotututkimuksen historiasta ks. esim. Ranta & Kanninen 2019:115-143). Biologisessa mielessä ihmisrotuja ei ole olemassa.

Vaikka saamelaisia ei nykyisin pidetä rodullisesti erillisenä ryhmänä, rodullistettujen henkilöiden tapaan myös saamelaiset kokevat rasismia Suomessa. Viranomaisten taholta koettuna rakenteellisena rasismina voidaan pitää esimerkiksi sitä, että laissa saamelaisille taattu oikeus käyttää saamen kieltä viranomaisissa ei käytännössä toteudu, eikä henkilöstön kouluttamiseen edes pyritä. Arjessa saamelaisiin kohdistuva rasismi ilmenee muun muassa nimittelynä, vitsailuna ja saamelaisen kulttuurin epäkunnioittavana hyväksikäyttönä. Ääritapauksissa saamelaiset kokevat myös väkivallan uhkaa. (Puuronen 2011.)

Saamelaisten etniseen identiteettiin on vaikuttanut ristiriitaisia paineita. Saamelaisiin on pitkään kohdistettu assimilaatioita, joiden tarkoituksena on ollut häivyttää saamelaiskulttuurin erityispiirteet. Toisaalta saamelaisten etnistä erityisyyttä kyseenalaistetaan, koska he eivät enemmistökulttuurin mielestä erotu tarpeeksi enemmistöstä. Petra Laitin¹² mukaan valtaväestön on vaikea ymmärtää, miksi hän ei halua saamelaisena identifioitua suomalaisuuteen. Hänen mukaansa suomalaiset päätyvät pitämään saamelaisuutta ikään kuin suomalaisuuden "alalajina", sillä eivät omasta näkökulmastaan löydä tarpeeksi paljon tekijöitä, jotka erottaisivat saamelaisuuden yksiselitteisesti suomalaisuudesta. Laitin mukaan tämä kokemus erottaa saamelaisia Suomen rodullistetuista, jotka joutuvat jatkuvasti perustelemaan, miksi he ovat aivan yhtä suomalaisia kuin muutkin. Toisaalta saamelaisuudesta on viimeaikoina tullut myös haluttu identiteetti, kun saamelaiset ovat alkaneet saada enemmän alueellista valtaa

---

¹²Minä en ole suomalainen (blogikirjoitus)
<https://petralaiti.com/2017/10/24/mina-en-ole-suomalainen/> (Viitattu 3.5.2021)

alkuperäiskansastatuksen nojalla, ja yhä useammat saamelaisalueen paikalliset asukkaat ovatkin kiinnostuneita hakeutumaan saamelaiskäräjien vaaliluetteloon.

Kuten totesin edellä luvussa 2.2.1, saamelaisiin kuuluu monia, toisistaan eri tavoin eroavia ryhmiä, eikä ole olemassa vain yhtä tapaa olla saamelainen. Saamelaiset korostavat kuitenkin, että heitä yhdistää tärkeä, joskin vaikeasti määriteltävä saamelaisuuden kokemus. Klemetti Näkkäljärven puhe Saamelaiskäräjien avajaisissa 3.4.2012 korostaa saamelaiskokemuksen kokonaisvaltaisuutta:

Saamelaiskulttuuri ei ole mielentila, eikä kulttuuri siirry eikä säily geneeissä, verotodistuksissa tai mielipiteissä. Saamelaisuus on yhteyttä omiin esi- ja isovanhempiin, porolaitumiin, kalavesiin tai metsästysmaihin, kielen rikkauteen, perinteiseen tietoon, arvomaailmaan ja yhteisöjärjestelmään. -- Saamelaiskulttuurissa kasvetaan edellisten sukupolvien siirtämään tietoon, taitoon ja kokemukseen koko suvun opastuksella ja esimerkillä. (Lehtola 2015:52)

Saamelaiset korostavat usein, että saamelaisuus on ennen kaikkea elävää yhteyttä saamelaiskulttuuriin. Tällä tarkoitetaan elämistä saamelaisyhteisössä ja Näkkäljärvenkin yllä korostamaa oppimista aiemmilta sukupolvilta. Näkkäljärvi kritisoi saamelaisuuden typistämistä verotodistuksesta todennettavaksi ominaisuudeksi. Kuten näemme myöhemmin saamelaislainsäädäntöä käsittelevässä luvussa 2.2.4, Suomi on kuitenkin pyrkinyt väistämään saamelaisuuden määrittelemisen vaikeutta juuri näin, havainnoimalla objektiivisia tosiasioita periytymisestä, sen sijaan että oltaisiin pyritty ymmärtämään saamelaisuus saamelaisten omasta näkökulmasta.

2.2.3 Saamelaisten nimityksistä

Nimien tarkoituksena on toimia maailmassa esiintyvien ilmiöiden kategorisoinnin työkaluna. Nimillä on kuitenkin myös todellisuutta muokkaava ulottuvuus, sillä käyttämämme nimet vaikuttavat siihen, mitä kategorioita näemme olevan olemassa. Ihmisryhmistä käytetyt nimitykset vaikuttavat esimerkiksi siihen, millaisille ryhmille näemme tärkeäksi antaa keskustelussa ääntä. Joillakin nimityksillä on kuitenkin vain hyvin vähän, tai ei ollenkaan vastinetta todellisessa maailmassa (Tuulentie 2001:141). Toisaalta nimeämätöntä ryhmää ei ikään kuin ole olemassa (Sarivaara 2012:21). Tässä luvussa käsittelen keskeisimpiä saamelaisista käytettyjä nimityksiä, ja niiden historiaa.

Vanhin tunnettu nimitys saamelaisille on Tacituksen Germaniassa mainittu *fenni*, josta polveutuvat myös monet nykyiset suomalaisten nimitykset, kuten englannin *Finnish* (Lehtola 2011). Varhaisessa vaiheessa historiaa suomalaisiin ja saamelaisiin on siis ilmeisesti viitattu jossain määrin samalla eksonyymillä, mikä heijastelee suomalaisten ja saamelaisten jaettua historiaa.

1100-luvulta alkaen niin venäläisissä kuin germaanisissakin lähteissä alkaa esiintyä nimitys *lop*, *lapp*, joka peritynee suomen kielen termistä *lappalainen* (Lehtola 2011). Lappalaisella tarkoitettiin alunperin lappalaiselinten eli poropaimentolaisuuden, metsästyksen ja kalastuksen harjoittajaa. Historiallisessa merkityksessään *lappalainen* ei siis välttämättä ole aina viitannut etniseen saamelaiseen. *Lappalainen* on valtaväestön saamelaisille antama eksonyymi, minkä lisäksi siihen kytkeytyy pitkä sorron ja syrjinnän historia, minkä vuoksi sitä pidetään nykyisin usein halventavana (Pietikäinen 2000:54). *Lappalainen* sekoittuu toisinaan käsitteeseen *lappilainen*, joka tarkoittaa Lapin asukasta.

Saamelaisten nykyinen suomenkielinen nimitys, saamelainen, pohjautuu saamelaisten endonyymiin: Suomessa puhutuilla saamenkielillä *sápmi*, *sápmelaš* (pohjoissaame), *sá'mmlaž* (koltansaame), *sámmiláš*, *anaráš* (inarinsaame). Alunperin kyseessä on todennäköisesti laina balttilaisesta sanasta *žemē 'maa', jonka jatkaaja on myös suomen kielen Häme, mahdollisesti myös Suomi (SSA 3 2000: hakusanat: *saamelainen*, *suomi*). Suomen kielessä *saamelainen* alkoi yleistyä sotien jälkeen saamelaisten poliittisen aktiivisuuden myötä (Lehtola 2011:3). 80-luvulta alkaen saamelainen on korvannut lappalainen-termin lähes täysin. Esimerkiksi Mattasen (2013:27) tutkimuksessa *lappalainen* ei esiintynyt saamelaisten nimityksenä lainkaan, Majasen (2016:132) tutkimissa lehtiartikkeleissa vuosilta 1991 ja 2011 haastateltavat viittasivat itseensä *lappalaisena* vain yksittäisiä kertoja.

Koska saamelaisilla ja suomalaisilla on pitkän aikaa ollut läheisiä kontakteja, ja monet perityvät molemmista kansoista, yksiselitteinen jako saamelaisiin ja suomalaisiin ei ole aina toimiva. Paikallinen väestö onkin kokenut tarvetta uusille termeille, jotka ilmentäisivät tätä tilaa kahden kansan välimaastossa. *Saamelainen*-sanatultua saamelaisten yleisimmäksi nimitykseksi, ja lappalaisten esi-isien tultua yhdeksi kriteeriksi saamelaismääritelmässä, syntyi suomenkielisistä mutta osin saamelaiskulttuuriin identifioituvista Lapin asukkaista muodostuva poliittinen uuslappalaisliike (Pääkkönen 1999). Yhtenä liikkeen tavoitteena on ollut muuttaa aiemmin

saamelaisiin viitannutta *lappalainen*-termiä viittaamaan ennen kaikkea ei-saamelaisiin lappilaisiin (Pietikäinen 2000:53-55). Termien kautta liike on muuttanut myös Lapin etnistä kenttää, niin että entisten saamelais- ja suomalais- identiteettien lisäksi nähdään nykyisin olevan olemassa myös saamelaisuudesta erillinen lappalaisidentiteetti.

Koska *saamelainen* vaikuttaa nykyisin olevan selvästi yleisin saamelaisten nimeämiseen käytetty termi, käsittelen tässä tutkielmassa viittauksia saamelaisiin ainoastaan tämän termin esiintymien kautta.

2.2.4 Suomen saamelaislainsäädäntö

Suomen laissa saamelaisuuden juridinen määritelmä löytyy saamelaiskäräjälaista¹³. Saamelaiskäräjälaki määrittää ketkä ovat äänioikeutettuja Saamelaiskäräjien vaaleissa. Saamelaiskäräjien (pohjoissaameksi *Sámediggi*) tehtävänä on toteuttaa saamelaisten perustuslain ja kansainvälisen alkuperäislainsäädännön mukaista kulttuuri-itsehallintoa, ja mahdollistaa saamelaisen alkuperäiskansakulttuurin säilyminen ja kehittyminen. Saamelaiskäräjät ovat saamelaisten virallinen ääni ja edustaja kansallisesti ja kansainvälisesti. (Sámediggi¹⁴)

Suomessa ei tilastoida virallisesti kansalaisten etnisyyttä. Saamelaislainsäädännön ensisijaisena tehtävänä onkin määritellä, ketkä ovat äänioikeutettuja saamelaiskäräjien vaaleissa, ei ketkä ovat etnisesti saamelaisia. Käytännössä saamelaiskäräjien tarkoituksena on kuitenkin toteuttaa saamelaisten itsehallintoa (saamelaiskäräjälaki 1 §), minkä vuoksi saamelaiskäräjälakia voidaan pitää saamelaisen etnisyyden virallisena määritelmänä Suomessa. Saamelaiskäräjälain mukainen saamelainen on määritelty lain 3 §:ssä:

---

¹³ <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950974>

¹⁴ <https://www.samediggi.fi/ydintehtava/> (Viitattu 9.1.2020)

Saamelaiskäräjälain 3 §:

Saamelaisella tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen:

- 1) että hän itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan tai isovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään; tai
- 2) että hän on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa; taikka
- 3) että ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai olisi voitu merkitä äänioikeutetuksi saamelaisvaltuuskunnan tai saamelaiskäräjien vaaleissa.

Suomen saamelaismääritelmä perustuu siis kolmeen tekijään: itseidentifikaatioon, polveutumiseen saamelaisista esivanhemmista ja saamen kieleen ensikielenä.

Saamelaiskäräjien vaalilautakunta käsittelee hakemukset henkilöiltä, jotka katsovat täyttävänsä saamelaiskäräjälain kriteerit, ja merkitsee hyväksytyt henkilöt saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. (Sámediggi¹⁵). Viimekädessä Saamelaiskäräjät on alisteinen Suomen korkeimmalle hallinto-oikeudelle, jolla on oikeus hyväksyä henkilöitä vaaliluetteloon, myös vastoin saamelaiskäräjien päästöstä.

Saamelaiskäräjälain 3 §:n toisessa kohdassa manituilla asiakirjoilla tarkoitetaan rekistereitä, joihin on kirjattu lapinveroa maksaneet, lappalaiselinkeinoja harjoittaneet henkilöt. On kuitenkin huomattava, että nämä rekisterit ovat luonteeltaan lähtökohtaisesti kolonialistisia. Rekisteri oli valtaväestön ylläpitämä ja se perustui valtaväestön verojärjestelmään. Sitä ei siis ole tehty itseidentifikaatioon ja todelliseen etnisyyteen perustuen, tai saamelaisten omien käytäntöjen mukaisesti. Kansainvälinen alkuperäislainsäädäntö (esimerkiksi UNDRIP 33 artikla) kuitenkin määrää, että alkuperäiskansan pitää voida määrätä jäsenyydestään itse, omien käytäntöjensä mukaisesti. Suomi onkin saanut useita huomautuksia, YK:lta siitä, ettei lain saamelaismääritelmä anna riittävästi painoa saamelaisten itsemääräämisoikeudelle, viimeisimpänä 1.4.2021 (YK 2021).

Polveutumiseen perustuvan saamelaismääritelmän ongelmana on pidetty sitä, että saamelaiskulttuurin kannalta olennaisempi saamen kielen taitoon perustuva määritelmä ulottuu vain isovanhempien sukupolveen, kun taas asiakirjoihin perustuvalla polveutumispöytäkirjalla ei ole lainkaan takarajaa. Nykyisen saamelailain valmisteluvaiheessa oli tarkoitus säätää myöhemmin

---

¹⁵ <https://www.samediggi.fi/vaalit/> (Viitattu 20.4.2021)

asetuksella niin, että saamelaiseksi hyväksyttäisiin vain henkilöt, joiden esivanhempia on merkitty vuoden 1875 lappalaisrekisteriin, tai sitä myöhemmin, mutta vuosiluku jätettiin pois lopullisesta laista (Lehtola 2015:65). Saamelaiset halusivat lakiin takarajan siksi, että he katsoivat, että henkilöä, jolla ei ole ollut sukupolviin elävää yhteyttä saamelaiskulttuuriin ei voitaisi katsoa saamelaiseksi. Kiikeri (2021) huomauttaa, että nykyinen laki asettaa saamelaiset eriarvoiseen asemaan sen vuoksi, että kolttasaamelaisilla ei Venäjän alueella eläneinä ole olemassa vastaavia rekistereitä, joita käyttää saamelaisuutensa tukena.

Ongelmalliseksi on katsottu myös pitkään kestäneen väestöjen sekoittumisen vuoksi huomattavalla osalla saamelaisalueen väestöstä on saamelaisia sukujuuria. Saamelaiset ovat ilmaisseet pelkonsa, että jos kaikki lappalaisrekisteriin merkittyjen nykyiset jälkeläiset hyväksyttäisiin saamelaisrekisteriin heitä voisi olla 100 000 tai laskennallisesti jopa 500 000 (Lehtola 2015: 70-85). Koska tällä hetkellä vaaliluetteloon hyväksytyjä saamelaisia on 10759 (Arola 2021:11), saamelaiset ovat oikeutetusti huolissaan siitä, että kriteerien löyhentäminen voisi saattaa heidät vähemmistöön omassa itsehallintoelimessään.

Tämän tutkimuksen näkökulmasta on kiinnostavaa, että käytännössä KHO on ilmoittanut käyttävänsä vaaliluetteloja koskevien valituksien päätöksenteossa kokonaisvaltaista harkintaa, jossa arvioidaan laissa mainittujen kriteerien lisäksi sitä, kuinka hyvin hakija samaistuu "saamelaiseen kulttuuriin ja elämäntapaan". Kiikeri (2021) kritisoi tätä, huomauttaen, ettei saamelaisuuden määrittely ole asia, joka kuuluisi suomalaiselle poliittiselle instituutiolle. Kiikerin (2021:58) mukaan perusteina saamelaisen kulttuurin harjoittamisesta on esitetty esimerkiksi luontaiselinkeinojen harjoittamista, vaatetusta tai opiskeltua saamen kielen taitoa, mutta harvoin henkistä kulttuuria tai tapakulttuuria, jotka Kiikerin mukaan ovat saamelaisuuden keskeisiä osia, ja erottamattomia fyysisestä kulttuurista. Kuten olen todennut aiemmin tässä työssä, saamelaisuus on ilmiönä hyvin monimuotoinen, eikä ole lainkaan itsestään selvää mitä tällaisella saamelaisella elämäntavalla käytännössä tarkoitetaan. On ongelmallista, jos KHO perustaa tulkintansa saamelaisrekisteristä stereotyyppisiin perustuvaan käsitykseen saamelaisuudesta, joka ei vastaa saamelaisten nykyistä todellisuutta.

Saamelaiskäräjälain lisäksi Suomessa on erityinen kolttasaamelaisia suojeleva kolttalaki¹⁶.

Kolttalain mukaan:

Koltalla tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, joka pitää itseään koltтана, edellyttäen, että hän itse tai hänen vanhemmistaan tai isovanhemmistaan ainakin yksi on oppinut koltan kielen ensimmäisenä kielenään tai hän on tällaisen henkilön jälkeläinen taikka että hän on aikaisemman lainsäädännön tarkoittama syntyperäinen koltta tai tällaisen koltan jälkeläinen. (Kolttalaki 4 §)

Kolttalaki perustuu siis saamelaiskäräjälakia tiukemmin koltansaamen kielen taitoon. Kolttien itsehallintoa toteuttaa kolttien kyläkokous, jossa äänioikeutettuja ovat koltta-alueella vakituisesti asuvat koltat ja heidän aviopuolisonsa. (Kolttakulttuurisäätiö: Kyläkokoukset¹⁷) Kolttalaki ei ole ollut saamelaisten oikeuksista käydyssä keskustelussa yhtä keskeisessä asemassa, kuin saamelaiskäräjälaki. Toisin kuin kolttasaamelaisilla, inarinsaamelaisilla ei ole heitä suojaavaa erityislainsäädäntöä.¹⁸

2.2.5 Muut saamelaislainsäädäntö

Muissa saamelaisalueen valtioissa saamelaismääritelmä poikkeaa jonkin verran Suomen saamelaiskäräjälain määritelmästä, joten käsittelen seuraavaksi vertailun vuoksi miten saamelaiset määritellään muualla saamelaisalueella.

Pohjoismaisen saamelaissopimuksen¹⁹ mukaan henkilöllä on oikeus tulla otetuksi Saamelaiskäräjien äänestysluetteloon Norjassa, Ruotsissa tai Suomessa, jos seuraavat kriteerit täyttyvät:

Henkilö pitää itseään saamelaisena ja

a) jolla on saamen kieli kotikielenä, tai

b) jonka jollain vanhemmalla, isovanhemmalla tai isoisovanhemmalla on ollut saamen kieli kotikielenä, tai

c) jonka joku vanhemmista on tai on ollut Saamelaiskäräjien äänestysluettelossa.

¹⁶<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950253>

¹⁷ <https://www.kolttasaamelaiset.fi/kolttien-kylakokous/kylakokoukset/> (Viitattu 25.4.2021)

¹⁸ Myöskään pohjoissaamelaisille ei ole erityislainsäädäntöä, mutta pohjoissaamelaisten voidaan katsoa olevan ensisijainen saamelaisryhmä, jonka tarpeita ajatellen laki saamelaiskäräjistä on laadittu.

¹⁹ <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM025:00/2017>

Pohjoismainen saamelaisopimus ulottaa kieliperustan sukupolvea pidemmälle kuin Suomen laki. Merkittävin ero on kuitenkin, että se ulottaa polveutumisen ainoastaan edeltävään sukupolveen: siis ainoastaan saamelaiskäräjien äänestysluetteloon kuuluvan lapsella on oikeus tulla merkityksi luetteloon.

Ruotsin saamelaiskäräjälaissa "saamelaisella tarkoitetaan henkilöä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen, että hänellä on ollut saame kotikielenä tai jollakulla hänen vanhemmistaan tai isovanhemmistaan on ollut saame kotikielenä tai hänellä on vanhempi, joka on tai on ollut merkittynä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon" (Vähemmistövaltuutettu 2014:34). Norjan saamelaiskäräjälaki on samanlainen kuin Ruotsissa, paitsi saamea kotikielenä puhuvaksi tai vaaliluetteloon merkityksi esi-isäksi riittää isoisovanhempi. (Vähemmistövaltuutettu 2014:34). Suomen saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmä poikkeaa vertaamistani muista saamelaismääritelmistä merkittävästi siten, että muut saamelaismääritelmät ovat selvästi kieliperustaisia. Ainoastaan Suomen saamelaismääritelmä pohjautuu saamelaisista kerättyihin verorekistereihin.

Vaikka olen käsitellyt tässä saamelaisten määrittelyä lainsäädännön kautta, on kuitenkin tärkeää muistaa, että tutkielmani aineistossa saamelainen-sanalla ei ole viitattu ainoastaan virallisen saamelaismääritelmän mukaisiin saamelaisiin, vaan kaikkiin henkilöihin, jotka keskustelijat ovat kokeneet saamelaisiksi. Valtakulttuurin lainsäädäntö ei myöskään määritä sitä, ketkä ovat todellisuudessa saamelaisia, vaan sen tulee olla saamelaisten itse määriteltävissä oleva asia. Edellä esittelemäni määritelmät vaikuttavat kuitenkin siihen, millä tavalla valtaväestöön kuuluvat keskustelijat käsitteellistävät saamelaisuuden.

2.3. Stereotyypit ja ennakkoluulot

Asioiden luokittelu stereotyyppien pohjalta helpommin hahmotettaviin kategorioihin on luonnollinen osa ihmisen tapaa hahmottaa maailmaa. Stereotyypit tekee kuitenkin ongelmallisiksi, että ne ovat liiallisia yleistyksiä ja yksinkertaistuksia kohteensa ominaisuuksista, ja kieltävät yksilölliset erot ulkoryhmän eri yksilöiden välillä (Hall 1997:257-259, Tan, Fujioka & Lucht 1997:256). Stereotyypit eivät välttämättä ole virheellisiä koko ryhmän tasolla, mutta niiden yleistäminen kaikkiin yksilöihin on virheellistä (Eagly & Diekman 2005:19). Stereotyypit voivat olla sekä positiivisia, negatiivisia, että neutraaleja, joskin rotustereotyypit ovat useimmiten negatiivisia (Tan ym. 1997:256).

Stereotyypit ylläpitävät ajatusta, että stereotyyppisiä luovan ryhmän havaitsemat kategoriat ja erot ihmisryhmien välillä ovat luonnollisia ja muuttumattomia, ja tämä ajatus vahvistaa yhteiskunnassa hallitsevia valtarakenteita. Siten ne ovat vallankäytön väline alisteisia ihmisryhmiä kohtaan (Hall 1997: 257-259). Stereotyypit ovat tapa hallita sosiaalista järjestystä, ja määrittää mitkä asiat ovat sopivia sisäryhmälle, ja mitkä taas kuuluvat ulkopuolisille. Määriteltyyn 'Toiseen' kohdistuvat stereotyypit ovat siis myös sisäryhmän tapa kategorisoida itseään. Esimerkiksi suomalaiset ovat konstruoineet suomalaiskuvaa suhteessa saamelaisuuteen ja esimerkiksi ruotsalaisuuteen tai venäläisyyteen. Saamelaisuudessa nähdään siis korostuneesti ominaisuuksia, jotka erottavat saamelaisuuden suomalaisuudesta (Lehtola 1999:18).

Stereotyyppien asemasta vallankäytön välineenä kertoo, että toisistaan täysin erillisten ryhmien, esimerkiksi etnisten vähemmistöjen, ei-valkoisten, ja alkuperäiskansojen kuvauksissa toistuvat samat stereotyypit. Heitä kuvaillaan mm. paholaismallisiksi villoiksi, laiskoiksi ja iloisiksi, mutta lapsen kaltaisiksi ja kyvyttömiksi omatoimiseen päätöksentekoon (Pietikäinen 2000). Näillä stereotyypeillä kolonialistinen valtaväestö oikeuttaa itselleen ns. valkoisen miehen taakan, eli velvollisuuden "auttaa" vähemmistöjä kolonisoimalla ja sivistämällä heidät.

Syrjittyihin ryhmiin kohdistuvat ennakkoluulot ilmenevät usein vähemmän positiivisena suhtautumisena, tai positiivisten ilmausten puutteena, enemmän kuin selvästi negatiivisena suhtautumisena. Alkuperäiskansoihin kohdistuvat ennakkoluulot ilmenevätkin usein holhoavana ja vähättelevänä asenteena (Eagly & Diekmann 2005:24) tai rakastavana paternalismina (Dovidio, Glick & Rudman 2005:10), silloinkin kun alkuperäiskansa suhtaudutaan sinänsä positiivisesti.

Stereotyyppien negatiivisen vaikutuksen vähemmistöjen kohteluun yhteiskunnassa voidaan selittää johtuvan ristiriidasta yhteiskunnassa arvokkaina pidettyjen ominaisuuksien, ja ryhmään kohdistuvien stereotyyppien välillä. Näin valtaryhmään kuuluvat suosivat ryhmiä, joita pidetään stereotyyppisesti hyödyllisempinä (Eagly & Diekmann 2005:19). Allportin kontaktihypoteesin mukaan puolestaan eri ryhmien välinen kilpailu lisää ennakkoluuloja ja niitä vähentävät enemmistön ja vähemmistön väliset tasa-arvoiset kontaktit, joissa työskennellään yhdessä yhteisen tavoitteen eteen, ja joilla on yhteiskunnallinen tuki (Allport 1958: 281, Pettigrew & Tropp 2005:264-266). Pettigrew & Tropp (2005) meta-analyysin ryhmien välillä esiintyy yleensä sitä vähemmän ennakkoluuloja, mitä enemmän niiden välillä on kontakteja. Myös

yksilökohtaisella tasolla suurempi kontaktien määrä ennustaa valkoisten amerikkalaisten positiivisempaa suhtautumista Amerikan alkuperäiskansoihin kuuluviin (Tan ym. 1997). Toisin sanoen, mitä vähemmän tällaisia yhteistyökontakteja on, sitä todennäköisemmin ulkoryhmään kohdistuu negatiivisia stereotyyppisiä. Alkuperäiskansat ovat tyypillisesti valtioissaan runsaassa vähemmistössä, joten mielekkäitä kontakteja syntyy vain vähän, ja valtaväestön käsitys alkuperäiskansasta perustuu todennäköisemmin ennakkoluuloihin kuin kokemukseen.

Stereotyyppien sisältömallin (*Stereotype Content Model*) mukaan ihmisryhmiin kohdistuvat stereotyypit selittyvät kahden akselin, lämpimyden ja pätevyden perusteella. Lämpimyydellä tarkoitetaan yleistä ystävällisyyttä ja rehellisyyttä, pätevyydellä taitavuutta ja itsevarmuutta. Päteviksi ja lämpimiksi koettuihin ryhmiin, joihin henkilön oma sisäryhmä yleensä kuuluu, suhtaudutaan ihailevasti. Ryhmät, jotka eivät ole päteviä eivätkä lämpimiä, esimerkiksi rikolliset tai köyhät mustat saavat osakseen halveksuntaa. Päteviin, mutta ei-lämpimiin ryhmiin, esimerkiksi huippujuristeihin tai aasialaisamerikkalaisiin kohdistuu kateutta. Ei-pätevät, mutta lämpimät ryhmät saavat osakseen sääliä ja holhoamista. Viimeiseen ryhmään kuuluvat esimerkiksi vanhukset, mutta myös alkuperäiskansojen ennustetaan useimmiten kuuluvan samaan ryhmään. (Fiske ym. 2002)

Stereotyypit vaikuttavat myös siihen miten stereotyyppien kohde näkee itsensä. Stereotyyppiselle kuvulle altistettut alkuperäiskansan jäsenet näkevät omat mahdollisuutensa yhteiskunnassa rajoittuneemmin, riippumatta siitä, onko stereotyyppinen kuvaus enimmäkseen positiivinen vai negatiivinen. Tätä selittää se, että positiivisetkin stereotyypit kuvaavat usein alkuperäiskansan jäseniä arkitodellisuudesta irrallisissa rooleissa, kuten sotureina, ja vain harvoin normaaleissa ammateissa tai hyvinä opiskelijoina. Tämä johtaa alkuperäiskansaan kuuluvien madaltuneeseen käsitykseen oman kansan kyvyistä ja mahdollisuuksista. (Fryberg, Markus, Oyserman & Stone 2008)

Stereotyypeillä on kuitenkin myös tärkeä positiivinen merkitys kansan sisäisen yhteenkuuluvuuden luomisessa. Saamelaiset ovat käyttäneet stereotyyppisiä valtioiden ja saamelaisryhmien välisiä rajoja ylittävän yhteenkuuluvuuden luomiseen. Esimerkiksi saamelaismuseot Siida ja Ájttten korostavat saamelaiskulttuurin stereotyyppisiä tunnuskuvia, eivätkä juuri tuo esiin saamelaisryhmien välisiä eroja tai kaupunkisaamelaisuutta (Potinkara 2012). Tämä johtaa kuitenkin saamelaisten sisäisten vähemmistöjen marginaalistumiseen. Stereotyypit voivat myös toimia alkuperäiskansan työkaluna kiinnostuksen herättämisessä

kansaansa kohtaan. Esimerkiksi saamelaiset matkailuyritykset käyttävät mainoksissaan kuvia, jotka kuvaavat saamelaiset enimmäkseen perinteisten elämäntapojen kautta (Saari 2017).

2.4 Saamelaisstereotyypit

Seuraavaksi esittelen keskeisimpiä saamelaisstereotyyppisiä, jotka olen koonnut ja luokitellut aiemman kirjallisuuden perusteella. Vertaan myös saamelaisiin kohdistuvia stereotyyppisiä muihin alkuperäiskansoihin kohdistuviin stereotyyppisiin.

2.4.1 Luonnonlapsi-stereotyyppi

Keskeinen osa alkuperäiskansastereotyyppiä on romantisoiva käsitys alkuperäiskansan jäsenistä viltteinä, mutta onnellisina luonnonlapsina. Alkuperäiskansat elävät ikään kuin vailla kulttuuria, osana luontoa, kuten eläimet. Luonnonlapsen stereotyyppi nousee esiin jo Tacituksen Germaniassa (Cornelius Tacitus 1900: 46), joka on kirjoitettu noin vuonna 98 jaa., ja on näin ollen varhaisin tunnettu maininta saamelaisista. Hän kirjoittaa saamelaisten olevan villi-ihmisiä, joilta puuttuvat kaikki sivistyksen ominaisuudet. Heillä ei ole *aseita, hevosia eikä talon jumalia*. He *syövät vilttejä yrttejä, heidän vaatteensa ovat nahkaa, heidän sänkynään on maa, sekä suojanaan oksakatos*. Silti he *työskenelevät onnellisempina kuin pellolla valittavat*. Saamelaista kulttuuria, josta puuttuivat kiinteät asuinpaikat ja maanviljelys, ei tunnustettu *kulttuuriksi*²⁰. Saamelaiset nähtiin Tacituksen kuvauksessa kaikkien normaaleille ihmisille kuuluvien mukavuuksien puutteen kautta, mutta vapaina ja onnellisina.

Alkuperäiskansoja luonnon yhteyteen sitovat mielikuvat ovat kuitenkin lähtöisin länsimaisesta perspektiivistä. Saamelaisille, kuten monille muillekin alkuperäiskansoille, on tyypillistä, että luonnon ja kulttuuriympäristön välillä ei ole nähty selvärajaisia eroja, vaan ihmistoiminta tapahtuu kaikiällä, missä sille on edellytyksiä (Helander-Renvall 2010:6). Myös ei-inhimillinen maailma käsitetään usein alkuperäiskansojen näkökulmasta kulttuuriympäristöksi, joka koostuu ei-ihmisolennoista, joiden kanssa voidaan olla dynaamisessa vuorovaikutussuhteessa samaan tapaan kuin ihmisten kanssa (Virtanen 2013).

Saamelaisten kuvaus koko ajan liikkeessä olevina nomadeina, joilla ei ollut mitään pysyviä asumuksia tai nautinta-alueita oli myös työkalu kolonialismin tavoitteiden edistämiseen. Tällä

---

²⁰ 'Kulttuuri' tulee latinan kielen sanasta *cultura*, joka tarkoittaa viljelyä (SSA1 1992: kulttuuri).

käsityksellä oikeutettiin saamelaisten maan valloitus ja uudisasutus (Lehtola 1999: 18). Viljelyskulttuurin leviämistä pohjoiseen ei nähdä valloituksena, koska mailla ei nähdä ennen olleen omistajaa. Esimerkiksi Metsähallitus aloittaa verkkosivuillaan²¹ kuvauksen historiastaan: “Vuonna 1542 Ruotsi-Suomen Kuningas Kustaa Vaasa julisti asumattomat erämaat Jumalan, Kuninkaan ja Kruunun omaisuudeksi.” Tämä “erämaa” oli saamelaisten perinteiset maa-alueet. Saamenmaata kuvataan edelleen esimerkiksi matkailumainonnassa asumattomana ja luonnontilaisena ympäristönä, jossa sivistynyt ihminen pääsee kokemaan villiä luontoa. Saamelaiskulttuurin näkökulmasta nämä alueet ovat kuitenkin täynnä ihmisen toimintaa, ja “tyhjä luonto” jäsentyy esimerkiksi porolaitumiksi ja hillametsiksi ja historiallisesti eri saamelaissuvuilla ja lapinkyllillä vaikuttaa olleen omat laitumet ja kalavedet, joiden rajoja kunnioitettiin (Joks, Østmo & Law 2020). Se, että Metsähallitus edelleenkin kritiikittä käyttää erämaa-termiä verkkosivuillaan, kertoo siitä, miten huonosti Suomen kolonialistinen historia tiedostetaan.

On kuvaavaa, että suurin osa maailman kansallispuistoista ja luonnonsuojelualueista sijaitsee alkuperäiskansan perinteisillä mailla (Stevens 2014:33). Koska alkuperäiskansojen nähdään kuuluvan osaksi luontoa, ajatellaan heidän voivan toteuttaa kulttuuriaan muun luonnon keskellä, joskin valtion virkamiesten valvomina. Samalla luonnonpuistoilla alkuperäiskansalle on ikäänkuin lahjoitettu takaisin käyttöoikeus maalla, jotka he ennen omistivat. Reetta Toivanen (2019:2) esittää, että saamelaisten kuvaus osana luontoa on johtanut myös siihen, ettei saamelaisille anneta toimintavaltaa politiikassa: luonto kun ei osallistu politiikkaan.

Poronhoito on saamelaisten luontaiselinkeinoista selkeästi keskeisin stereotyyppisissä kuvauksissa. Poronhoito koetaan yleensä leimallisesti saamelaiseksi elinkeinoksi, mikä näkyy esimerkiksi siinä, että poronhoito on Norjassa ja Ruotsissa saamelaisten yksinoikeus. Porosaamelaisuus nähdään leimallisesti saamelaiseksi, koska se erottaa saamelaisuutta voimakkaimmin valtaväestöstä. Vaikka suurin osa Norjan saamelaisista on kalastajia (Tuulentie 2011:79), kalastamiseen liittyvä kuvasto ei palvelisi samalla tavalla eksoottista saamelaisihannetta. Luontaiselinkeinot ovat toki tärkeitä myös saamelaisten omasta näkökulmasta. Saamelaisuus on kulttuurina sopeutunut omaan elinympäristöönsä, ja siksi luontaiselinkeinot ovat olennainen osa sitä (Pääkkönen 1999:38). Esimerkiksi saamelaisessa

---

²¹ <https://www.metsa.fi/metsahallitus/nain-toimimme/historia/> (Viitattu 24.4.2021). Puuronen (2011) nostaa esiin todennäköisesti samanlähtöisen Metsähallituksen kirjoituksen, mutta valitettavasti kertomuksen sisältö ei ole muuttunut, vaikka Metsähallituksen sivut ovatkin uudistuneet Puuronen kirjan julkaisun jälkeen.

varhaiskasvatuksessa saamelaiskuva perustuu poroihin, tuntureihin ja perinteisiin elinkeinoihin, vaikka suurin osa osa saamelaislapsista ei elä niiden parissa (Laiti 2018).

Alkuperäiskansojen perinteisiä elintapoja korostavat stereotyypit hallitsevat myös muiden alkuperäiskansojen kuvauksissa. Esimerkiksi Amerikan alkuperäisasukkaita kuvaillaan usein sanoilla *brave* 'urhea' ja *hunter* 'metsästäjä' (Erhart & Hall 2019), mikä heijastelee stereotyyppiä lännenelokuvien biisonin metsästäjästä. Alkuperäiskansojen ajatellaan myös yleisesti elävän joko metsästäjä-keräilystä tai olevan nomadisia, huolimatta siitä että useiden alkuperäiskansojen perinteinen elinkeino on maanviljelys.

Vaikka perinteistä saamelaista elämää romantisoivat stereotyypit ovat usein lähtöisin positiivisesta suhtautumisesta saamelaiskulttuuriin ja pyrkimyksistä arvostaa sitä, tällainen yksipuolinen saamelaiskuva vaikuttaa kuitenkin stereotyypistä poikkeavien saamelaisten mahdollisuuteen samaistua saamelaisuuteen, ja siten saamelaskulttuurin säilymiseen. (Laiti 2018). Tuulentie (2001:106) toteaa, että romantisoivan "jalon villiyyden" vastakohtana alkuperäiskansat nähdään toisaalta likaisina ja jälkeenjääneinä. Luonnonlapsi-stereotyyppi määrittää alkuperäiskansan eksotisoivasti valtaväestöstä poikkeavien ominaisuuksien kautta, ja jalkoihin jää erityisesti kaupungissa asuvan alkuperäiskansan jäsenen kokemus.

2.4.2 Muinaisuusstereotyyppi

Alkuperäiskansojen kuvauksissa toistuu kuvaus heistä historiallisena, muinaisena kansana. Alkuperäiskansat ovat säilyttäneet esivanhemmiltaan perittyjä omia perinteitä, minkä nähdään tarkoittavan, että alkuperäiskansat ovat jääneet esivanhempiensa aikaan. Alkuperäiskansat ovat *alkuperäisiä*, siis tavallaan lähempänä ihmiskunnan historiallisia juuria, kuin *nykyiset* kansat. Usein ajatellaan, että alkuperäiskansan kautta voidaan ikäänkuin katsella ihmiskunnan historiaan. Alkuperäiskansat nähdään vähemmän kehittyneinä kuin valtaväestö, joten ovat ikäänkuin sosiaalidarwinistisen näkemyksen mukaisesti vääjäämättä katoamassa.

Todellisuudessa saamelaiskulttuuri on kehittynyt siinä missä suomalainenkin kulttuuri. Vaikka esimerkiksi poron metsästystä on harjoitettu saamelaisalueella jo kivikaudella, nykyisin saamelaisuudelle leimalliseen suurporonhoitoon on siirrytty vasta myöhäiskeskiajalla. Nykyisin vain harva saamelainen saa elantonsa luontaiselinkeinosta. Kaikenlainen saamelaiskulttuurissa tapahtunut muutos on kuitenkin tulkittu rappioksi, ei kehitykseksi. Esimerkiksi pyöräilyä, auton ajamista, matkamuistojen myymistä liian lähellä sivistystä, Helsingissä käymistä ja länsimaisten

laulujen laulamista on pidetty merkinä siitä, että saamelaiset olivat sulautumassa suomalaisuuteen. (Lehtola 1999:19.) Kuitenkin vain hieman aiemmin suomalaiset eivät tunteneet autoja tai polkupyöriä lainkaan saamelaisia paremmin. Suomalaista valtakulttuuria pidetään siis eräänlaisena neutraalina ja vähemmistökulttuurin mittarina, jota ei arvioida samoilla kriteereillä.

Toisaalta saamelaiset, muiden alkuperäiskansojen tapaan on nähty myös historiattomina. He eivät ole rakentaneet kivisiä rakennuksia, käyneet sotia tai luoneet länsimaisesta näkökulmasta muutakaan merkittävää historiaa. (Lehtola 1999:19). Alkuperäiskansojen omaa suullista historiaa ei edelleenkään tunnusteta saman arvoiseksi, kuin länsimainen kirjoitettu historia, vaan sille annetaan arvoa ainoastaan kaunokirjallisina tarinoina. Alkuperäiskansat on kirjoitettu valtaväestön historiaan ikäänkuin lisämausteeksi. Suomalaisessa koulujärjestelmässä historian opetus nojaa yhä suomalaisen kansallisvaltion tarinaan, eikä esimerkiksi uudisasutuksen, rajasulkujen tai Lapin sodan merkitystä saamelaiselle kulttuurille tuoda esiin.

2.4.3 Köyhyysstereotyyppi

Saamelaiset elivät pitkään luontaistaloudessa, eivätkä juuri käyttäneet rahaa. Rahattomuuden vuoksi saamelaisia pidettiin "kurjina, kerjäävinä löyhimyksinä"(Lehtola 1999:17). Saamelaisten kokemattomuus rahankäytöstä on tulkittu myös tyhmydeksi (Lehtola 1999: 19). Köyhyyden merkinä on pidetty myös sitä, etteivät saamelaiset omistaneet paljoa tavaraa. Saamelaisten näkökulmasta turhan tavaran välttäminen oli kuitenkin välttämätöntä toistuvien vuoden kiertoon liittyvien muuttojen vuoksi. Saamelaiset kykenivät valmistamaan tai keräämään lähes kaiken tarpeellisen itse, ja pitivät vastavuoroisesti varsin kummallisena valtaväestön tapaa kerätä ympärilleen tarpeetonta tavaraa.

Nykyajassa köyhyys on valitettavasti todellisuutta monelle alkuperäiskansalle. ILO:n (2019:94) mukaan alkuperäiskansojen jäsenet ovat muuta väestöä kolme kertaa todennäköisemmin äärimmäisen köyhiä. Huolimatta siitä, että alkuperäiskansojen edellytykset harjoittaa perinteisiä elinkeinoja on monin paikoin tuhottu, alkuperäiskansojen maailmanlaajuinen työllisyys on kuitenkin muuta väestöä korkeampi (63,3% vs. 59,1%) (mt.:16). Alkuperäiskansojen köyhyys johtuu siis siitä että he ovat työllistyneet valtaväestöä matalapalkkaisemmille aloille, mikä puolestaan on merkki rakenteellisesta syrjinnästä.

2.4.4 Alkoholismistereotyyppi

Toinen merkittävä negatiivinen saamelaisstereotyyppi on, että he ovat taipuvaisia alkoholismiin (Lehtola 1999). Alkoholismin stereotyyppi toistuu yleisesti alkuperäiskansojen kuvauksissa. Erhartin ja Hallin (2019) mukaan *alcoholic* 'alkoholisti' on yleisimmin valittu Amerikan alkuperäiskansaan kuuluvia kuvaava adjektiivi. Alkoholismin ongelma on valitettavasti myös todellinen. Monet alkuperäiskansat saivat alkoholia laajasti saataville ensimmäisen kerran kolonialismin myötä, samaan aikaan kun he menettivät mahdollisuuden harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan. Monissa yhteisössä tämä trauma on johtanut masennuksen ja alkoholismin kierteeseen.

Myös jotkin Suomen peruskoulussa käytetyt oppimateriaalit käsittelevät arktisten alkuperäiskansojen sosiaalisia ongelmia, kuten päihdeongelmia ja itsemurhia, mutta niiden taustalla olevia enemmistökulttuurin assimilaatiokäytäntöjä ei kirjoissa käsitellä samassa yhteydessä. Vaikka nämä ongelmat ovat toki todellisia ja niihin puuttuminen tärkeää, asian käsitteleminen irrallisena onnistuu lähinnä ruokkimaan negatiivisia stereotyyppisiä, etenkin kun saamelaisten ja muiden alkuperäiskansojen kuvauksia oppimateriaalissa on niin vähän, että mainintojen painoarvo on vaarassa korosta liiallisesti. (Miettunen 2020). Tässä tapauksessa ne vahvistavat jo olemassa olevaa "juopon saamelaisen" stereotyyppiä.

2.4.5 Laiskuusstereotyyppi

Saamelaisten luonnonrytmiin sopeutunut aikakäsitys on usein selitetty laiskuudeksi (Lehtola 1999: 19). Saamelaisen maailmankuvan mukaan työtä on tehty silloin, kun sen luonnollinen aika on, ei ihmisen luomien keinotekoisien aikataulujen mukaan. Ulkotöitä on tehty hyvällä säällä, hilloja poimittu silloin kun ne ovat kypsiä. Valtaväestön näkökulmasta töitä on kuitenkin pitänyt tehdä päivittäin, ja tarvittaessa taivuttaa luonto ihmisen aikatauluihin. Laiskuusstereotyyppiä on yleisesti kohdistettu myös muihin alkuperäiskansoihin (Smith 1999:110-113).

Laiskuusstereotyyppi on osoittautunut käytännölliseksi, sillä se on toiminut valtaväestön hyvän aseman oikeuttajana. Valtaväestö on voinut perustella, että hyvässä asemassa olevat ihmisryhmät ovat saavuttaneet asemansa ahkeruuden vuoksi, ja ovat siksi ansainneet asemansa. Huonossa asemassa olevat on määritelty laiskoiksi, minkä vuoksi heidän huonompi asemansa on luonnollista.

2.4.6 Ulkonäköstereotyypit

Topeliuksen Maamme kirjan kuvauksessa saamelainen on "lyhytkasvuinen, matalaotsainen, pönkkäposkinen ja pienisilmäinen" (Topelius 2018:22) Näistä erityisesti lyhyysstereotyyppi elää yhtä vahvana. Lisäksi saamelaisia kuvataan usein suomalaisia tummatukkaisemmiksi. Saamelaisten ulkomuodon stereotypisointi myös on osa suomalaisen rotututkimuksen historiaa (aiheesta lisää ks. esim. Ranta & Kanninen 2019).

2.4.7 Stereotyypit ja saamelaisryhmät

Erilaisiin saamelaisryhmiin on myös kohdistunut erityyppisiä stereotyyppisiä. Erityisesti porosaamelaisuutta on pidetty aidon saamelaisuuden mittana, kun taas kalastajasaamelaisuus tai kaupunkien saamelaisuus on nähty epäaitona ja rappeutuneena.

Saamelaisia kuvataan edelleen kotimaisissa oppikirjoissa pitkälti poronhoidon harjoittajina, sivuuttaen muut saamelaisten harjoittamat luontaiselinkeinot (Miettunen 2020).

Pohjoissaamelaiset nousevat myös kielellisistä saamelaisryhmistä parhaiten esiin. Esimerkiksi Lapin Kansan uutisoinnissa pohjoissaamelaiset ovat selvästi näkyvin ryhmä, kun taas kolttasaamelaisista uutisoidaan vain vähän ja inarinsaamelaisista ei lainkaan. Toisaalta saman tutkimuksen mukaan Helsingin Sanomissa ainoa esiin tuotu saamelaisryhmä oli kaupunkisaamelaiset, mikä korostaa saamelaisuuden representaatioiden erilaisuutta eri puolella Suomea. (Ikonen 2013:81-85.)

Inarinsaamelaisia pidetään stereotyyppisesti rauhallisena ja tyytyväisenä kansana, joka ei kapinoi valtaapitäviä vastaan (Pasanen 2015:76). Myös inarinsaamelaiset itse tunnistavat stereotyyppin. Anarâškielâ servin jäsenille suunnatussa kyselytutkimuksessa väitteen "Inarinsaamelaisia on usein pidetty erityisen rauhallisina ja nöyrinä ihmisinä" kanssa samaa mieltä oli 53% vastanneista. Yksikään vastaaja ei ollut sitä mieltä, että väite ei pitänyt lainkaan paikkaansa. (Pasanen 2015:77).

Kolttasaamelaisia taas kuvataan Tanhuan (2014:7) mukaan "pororosvoina, laiskoina ja likaisina ryssinä". Venäläisen kulttuurin ja ortodoksisen uskon vaikutus kolttastereotyyppiin on erityisen voimakas, sillä se erottaa kolttia muista saamelaisryhmistä. Esimerkiksi kolttasaamelainen naisen puku muistuttaa karjalaisen naisen kansallispukua, enemmän kuin pohjoissaamelaista saamenpukua (Lehtola 2015). Koska koltat eivät ole vastanneet yleistä saamelaisstereotyyppiä,

heidän saamelaisuuttaan on kyseenalaistettu, ja he ovat joutuneet kokemaan Suomessa vahvaa venäläisvihaa.

Saamelaisuuden tärkeänä osana pidetään kuulumista Saamenmaalle, mikä näkyy esimerkiksi Suomen lainsäädännössä, joka takaa saamen kielille paremman turvan saamelaisten kotiseutualueella. Tästä seuraa, että saamelaisalueen ulkopuolella asuvia saamelaisia pidetään laajasti vähemmän aitoina saamelaisina.

2.4.8 Saamelaisstereotyyppi viihteessä

Saamelaisia hahmoja esiintyy suomalaisessa mediassa varsin harvoin, joten Pocahontasin kaltaisia keskeisiä stereotyyppisiä representaatioita nousee esiin vain yksi: Pirkka-Pekka Peteliuksen ja Aake Kallialan sketsien “nunnuka-nunnuka” -hahmo. Puurosen (2011:148) kuvausta lainaten tämä oli “lapinpukuun sonnustautunut, likainen, huonohampainen ja humalainen ‘hoon päältä puhuva’ mies, joka on omistanut elämänsä viinanjuonnille, huvittelulle ja moottorikelkalla ajelulle”. Puurosen (2011) mukaan tämä läpeensä negatiivinen kuvaus on käytännössä aiheuttanut esimerkiksi työsyrijintää ylläpitäessään kuvaa laiskasta ja juoposta saamelaisesta.

Nykyisessä suomalaisessa viihteessä saamelaisuus on lähes täysin näkymätöntä. Stereotyyppien lieventämiseksi olisi tärkeää, että saamelaiset saisivat paremmin todellisuutta vastaavaa representaatiota. Toisaalta ongelmaksi muodostuu saamelaisten pieni määrä, jonka vuoksi he eivät ehdi edustaa itseään kaikkialla valtamediassa, ja valtaväestön toteuttamat representaatiot ovat ongelmallisia (ks. esim. feikkisaamenpukujen käyttöön liittyvästä keskustelusta Mattanen 2017). Käytännöllinen ratkaisu voisikin olla nostaa mediassa systemaattisesti enemmän esiin saamelaisten omaa viihdetuotantoa, jota tällä hetkellä esitetään lähes yksinomaan saamelaisten kansallispäivän ympärillä.

2.5 Kriittinen diskurssianalyysi

Tutkimukseni löyhä teoreettinen viitekehys on kriittinen diskurssianalyysi. Kriittiseen diskurssianalyysiin ei sisälly mitään varsinaista yhtenäistä analyysimetodia, vaan se on ennen kaikkea näkökulma tekstintutkimukseen. Kriittisessä diskurssianalyysissä diskurssi tarkoittaa kieltä sosiaalisena tekona. Diskurssit nähdään luonteeltaan ei-yksilöllisinä, historiallisina ja

konstruktiviivina (Pietikäinen 2000: 66). Diskurssissa on siis kyse yksilöä laajemmista kielenkäytön traditioista. Diskurssianalyysin fokuksessa ovat usein eri ryhmien väliset valtasuhteet ja epätasa-arvoiset mahdollisuudet osallistua julkiseen keskusteluun (Van Dijk 1993, Pietikäinen 2000:67). Diskurssianalyysissä keskeinen ajatus on, että kielen avulla voidaan luoda todellisuutta. Sillä miten käytämme kieltä, on todellisia vaikutuksia siihen, millainen maailmasta muotoutuu. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016.) Alkuperäiskansoja koskevassa keskustelussa valtaväestö ei siis ainoastaan käytä diskursseja esittääkseen omia käsityksiään ja mielipiteitään siitä, millaisia alkuperäiskansan jäsenet ovat, vaan he voivat valta-asemastaan käsin määrittellä millainen alkuperäiskansan tulisi olla. Nämä määrittelyt ovat vallan käytön väline ja vaikuttavat alkuperäiskansan todellisuuteen.

Kriittinen diskurssianalyysi eroaa muusta diskurssianalyysistä siten, että se keskittyy erityisesti tutkimaan diskurssia alistetun näkökulmasta. Se tutkii kuinka diskurssit konstruoivat, ylläpitävät toisintavat ja oikeuttavat epätasa-arvoisia valtasuhteita eri toimijoiden välillä. (Pietikäinen 2000:67). Kriittinen diskurssianalyysi sopii siis erinomaisesti yhteen alkuperäiskansatutkimuksellisen lähestymistavan kanssa, jossa tutkimusta tehdään alkuperäiskansan näkökulmasta ja heidän tarpeisiinsa keskittyen.

Kriittinen diskurssianalyysi on myös erityisesti kielitieteellinen lähestymistapa diskurssitutkimukseen. Kriittinen diskurssianalyysi hyödyntää kielitieteellisiä kategorioita ja teorioita kielenkäytön tutkimiseen. (Pietikäinen 2000:65-67) Omassa tutkimuksessani tämä vaikuttaa siten, että lähestyn stereotyyppien tutkimusta stereotypisoivien adjektiivien näkökulmasta. Kielen käytössä tehdyt valinnat konstruoivat kriittisen diskurssianalyysin näkemyksen mukaan keskustelun kohteita, ja muokkaavat keskustelijoiden identiteettejä ja heidän välisiä suhteita (mt.). Tutkimukseni aineistossa siis keskustelijoiden valitsemat adjektiivit ja muut kielelliset rakenteet muokkaavat sitä, miten saamelaiset nähdään yhteiskunnassamme.

Diskurssilla voidaan käytännössä viitata monenlaisiin eri kielenkäytön muotoihin. Tämän tutkimuksen viidennessä luvussa esitellyillä diskursseilla tarkoitan suomalaisen kieliyhteisön vakiintuneita ajatusmalleja ja kielenkäytön tapoja, jotka ohjaavat saamelaisista käytävää keskustelua.

3. Aineisto ja metodit

3.1 Tutkimusetiikka

Tässä luvussa käsittelen tutkielmalleni keskeisiä tutkimuseettisiä kysymyksiä ja tutkimukseni vaikutuksia tutkimukseni kohteille. Käsittelen erityisesti tutkimukseni vaikutuksia saamelaisyhteisölle ja tutkielmani kielivalintaa.

Koska tutkimukseni on korpuspohjaista, tutkimukseni suorat vaikutukset tutkimuskohteille ovat vähäisiä. Suomi24-korpuksessa saatavissa oleva aineisto on valmiiksi anonyymiä, eikä kirjoittajia voida tunnistaa muutenkaan, esimerkiksi sijaintitietojen perusteella. Vain pieni osa kommenttien kirjoittajista käyttää rekisteröityä nimimerkkiä. Koska tutkimukseni tarkoitus, diskurssianalyysin periaatteiden mukaisesti, ei ole tutkia yksittäisen kirjoittajan asenteita tai mielenmaisemaa, vaan yhteiskunnassa yleisesti vaikuttavia diskursseja, en ole kerännyt korpusaineistostani yksittäisten kommenttien kirjoittajien nimimerkkejä.

3.1.1 Tutkijapositio

Tutkimukseni ei ole varsinaisesti oikeaoppista alkuperäiskansatutkimusta eikä saamentutkimusta, sillä niihin molempiin kuuluu olennaisesti yhteistyö alkuperäiskansan kanssa ja olen valtakulttuurin edustaja, enkä ole tehnyt tutkimustani yhteistyössä saamelaisten kanssa. Saamentutkimus on kuitenkin tutkimukselleni tärkeä teoreettinen viitekehys, ja nojaan tutkimuksessani vahvasti saamelaisten kirjoittajien omaan näkemykseen heihin kohdistuvista stereotyypeistä. Saamentutkimuksen lisäksi näkökulmani saamelaisuuteen on myös vahvasti alkuperäiskansatutkimuksellinen. Näen saamelaisuuden osana kansainvälistä alkuperäiskansaliikettä ja pyrin löytämään yhteyksiä eri alkuperäiskansojen välillä, sillä vaikka alkuperäiskansoihin kuuluu hyvin erilaisia kansoja, monet kokemukset yhdistävät niitä ympäri maailman. Kolonialististen valtarakenteiden kyseenalaistaminen ja toiseuttavien stereotyyppien purkaminen ovat alkuperäiskansatutkimuksen keskeisiä tavoitteita (Seurujärvi-Kari 2013), mikä on inspiroinut minua tutkimaan saamelaisstereotyyppejä.

Olen Etelä-Suomessa kasvanut suomalainen, eikä minulla ole merkittäviä saamentutkimuksen ja alkuperäiskansatutkimuksen opintojeni ulkoisia kontakteja saamelaisyhteisöön tai saamelaisalueen ei-saamelaisiin yhteisöihin. Tiedostan tutkimusta kirjoittaessani lähestyvänä saamelaisuutta ulkopuolisesta näkökulmasta, ja että tämä näkökulmaa vaatii erityistä

sensitiivisyyttä. Suomalaisuuteni vaikuttaa siihen millä tavalla hahmotan maailmaa ja teen tutkimusta. Esimerkiksi aineistoni analyysissä käyttämäni kategoriat edustavat todennäköisesti suomalaisia ja länsimaisia epistemologioita. Saamelaiset olisivat todennäköisesti omien epistemologioidensa pohjalta valinneet käyttää erilaisia kategorioita. Ulkopuolinen näkökulmani on kuitenkin hyödyllinen ainakin siksi, että toisinaan vihamielisen verkkokeskusteluaineiston käyminen läpi on henkisesti vähemmän raskasta, kun en kuulu ennakkoluulojen kohteena olevaan ryhmään.

Tiedostan myös, että tutkimukseni kohteena ovat pääasiallisesti suomalaisen valtakulttuurin edustajat, joihin itse kuulun. En tutki sitä, miten saamelaiset määrittelevät itseään, vaan miten ja millaisten käsitysten pohjalta suomalaiset määrittävät saamelaisia ulkopuolelta, valtakielisessä keskustelussa. Kriittisen diskurssianalyysin näkökulmasta tutkimus on aina jollain tavalla puolueellista, eikä täysin neutraalia näkökulmaa ole olemassa. Valtakulttuureilla on tapana usein esittää oma näkökulmansa oletusarvoisena näkökulmana ja ikäänkuin neutraalina. On kuitenkin selvää, että suomalainen näkökulma saamelaisuuteen on puolueellinen, sillä suomalaisuudelle alisteisuus on ollut saamelaisuudelle keskeistä satoja vuosia. En siis usko että näkökulmani olisi puolueeton, vaan pyrin tiedostamaan suomalaisuuteni vaikutuksen näkökulmaani.

Alkuperäiskansatutkimuksen opiskelijana näkökulmani on myös selvästi alkuperäiskansasympaattinen. Tutkielmani ei pyri ratkaisemaan saamelaismääritelmään liittyviä kysymyksiä vaikka ne ovatkin sille keskeisiä, vaan uskon alkuperäiskansatutkimuksen hengessä, että alkuperäiskansalle kuuluu oikeus määritellä itse itsensä.

Toivon, että tutkimukseni on hyödyksi saamelaisyhteisölle. Toivon erityisesti voivani antaa saamelaisille kvantitatiivista tietoa heidän kohtaamiensa asenteiden yleisyydestä, heidän jo raporttoimiensa kokemusten tueksi. Toisaalta toivon herättäväni keskustelua saamelaisiin kohdistuvista ennakkoluuloista valtaväestön keskuudessa ja tarvetta ennakkoluuloja vähentävän tiedon lisäämiselle.

3.1.2 Kielikysymys ja saavutettavuus

Valitsin tutkimukseni kirjoituskieleksi suomen saavuttaakseni kohdeyleisöni mahdollisimman tehokkaasti. Toivon tutkimukseni voivan herättää keskustelua suomalaisen valtaväestön parissa ja toisaalta tavoittavani suomalaisen saamelaiskeskustelun kohteena olevat saamelaiset. Suomi

on kieli, jota sekä Suomen valtaväestö, että Suomen saamelaiset osaavat paremmin kuin esimerkiksi englantia.

Valitettavasti suomenkielinen tutkimus ei ole saavutettava suomea osaamattomille saamelaisille, mutta toisaalta on oletettavaa, että valtaväestön kielirajojen takia muiden saamelaisten asuttaminen valtioiden alueilla vallalla olevat saamelaisia koskevat diskurssit saattavat myös olla merkittävän erilaisia. On myös huomattava että ei ole olemassa mitään yhtä kieltä, jota kaikki saamelaiset osaisivat. Tutkimukseni ei valitettavasti myöskään ole optimaalisesti saavutettava muita alkuperäiskansoja tutkivalle kansainväliselle tiedeyhteisölle.

Toisaalta suomi on myös tutkimieni Suomi24-keskustelujen kieli. Valitsin tutkia suomenkielisiä keskusteluita kahdesta syystä. Ensinnäkin tutkimukseni tavoitteena on selvittää valtaväestöön kuuluvien suomalaisten asenteita saamelaisia kohtaan, ei miten saamelaiset itse määrittävät itseään. Toisaalta saamen kielten taitoni eivät ole toistaiseksi niin hyvät, että olisin voinut tehdä mielekästä tutkimusta saamenkielisestä keskustelusta.

3.2. Diskurssianalyysi tutkimuksessani

Tässä tutkimuksessa kriittinen diskurssianalyysi ilmenee oletuksena, että etnistä vähemmistöä, tässä tapauksessa saamelaisia, koskevat diskurssit konstruoivat suomalaisen valtaväestön saamelaiskuvaa, saamelaisten ja suomalaisten välistä etnistä eroa ja saamelaisidentiteettiä. Vaikka tarkastelen saamelaisten kuvauksia pääasiassa yksittäisten sanojen ja lauseiden tasolla, yhteiskunnassamme vaikuttavat laajat diskurssit ohjaavat sitä, mitä adjektiiveja keskustelijat ovat valinneet käyttää. Tutkielman neljännessä luvussa luokittelen aineistoni adjektiiveja kategorioihin sen mukaan, mitä diskursseja ne aktivoivat, eli millaisten diskurssien yhteydessä niitä käytetään. Vaikka diskurssianalyysi on perusluonteeltaan kvalitatiivista, olen pyrkinyt tavoittamaan tutkimuksellani myös kvantitatiivisen näkökulman saamelaisia koskevaan keskusteluun.

Oman haasteensa kriittiselle diskurssianalyysille tutkimuksessani tuo, että aineistostani on mahdotonta yksilöidä kirjoittajia. Korpuksistani on saatavissa kirjoittajan nimimerkki, mutta koska suurin osa kirjoittajista ei ole rekisteröityneitä käyttäjiä, voi yhdenkin nimimerkin takana olla useita kirjoittajia. Kaikista aineiston kommentteista vain 7,2% on rekisteröityneiden käyttäjien kirjoittamia (Lagus, Pantzar, Ruckenstein & Ylisiurua 2016), joten en kokenut tarpeelliseksi

yksilöidä kommentteja nimimerkin perusteella. Useimpien kommenttien kirjoittajan identiteettiä on mahdotonta rekonstruoida, edes sillä tasolla, ovatko he suomalaisia vai saamelaisia. Kaikki aineistoni keskustelut ovat kuitenkin suomenkielisiä, joten ne käydään siksi lähtökohtaisesti valtakulttuurin näkökulmasta, jolle saamenkielinen tai saamelaisten sisäinen keskustelu on alisteista.

3.3 Suomi24-korpus

Korpuslingvistiikalla tarkoitetaan korpuksen, eli kielennäytekokoelman tutkimusta kielitieteellisestä näkökulmasta. Korpustutkimuksella on mahdollista tutkia valmiiksi olemassa olevaa lähdeaineistoa, eikä tutkijalla ole juurikaan vaikutusta aineiston sisältöön, toisin kuin esimerkiksi haastattelututkimuksessa, mikä parantaa tutkimuksen tulosten neutraaliutta. Korpustutkimuksen hyvä puoli on myös, että valmiin korpuksen käyttö ei aiheuta tutkimusväsymystä tai muuta vaivaa tutkimuksen kohteelleen, mikä on erityisen tärkeää tutkittaessa alkuperäiskansoja, jotka ovat usein intensiivisen tutkimuksen kohteena.

Korpustutkimukseni aineisto on Korp-työkalussa²² saatavilla oleva Suomi24 2001-2017 -korpus (Aller Media Ltd. 2019), joka sisältää kaikki Suomi24 -keskustelupalstan viestit vuosilta 2001-2017. Internetkeskustelu on ilmiönä suhteellisen nuori, sillä mahdollisuus internetin käyttöön on tullut laajalle yleisölle vasta 90-luvulla. Vuonna 2001 perustettu Suomi24 kuuluu Suomen pitkäaikaisimpiin keskustelupalstoihin, joten Suomi24-aineisto edustaa hyvin suurta osaa suomalaisen internetkeskustelun historiasta.

Suomi24 2001-2017 -korpus sisältää yhteensä 82 858 608 viestiä ja 4 132 665 850 sanetta. Korpuksessa on saatavissa paljon erilaisia hyödyllisiä sanan ja tekstin piirretietoja. Suomi24-korpus on annotoitu Turku Dependency Treebank dependenssijäsentimellä, mikä mahdollistaa hakujen tekemisen esimerkiksi sanan perusmuodon tai sanaluokan perusteella. (Aller Media Ltd. 2019.) Konepohjaisen annotoinnin vuoksi osa sanoista on valitettavasti jäsenetty väärin, minkä olen huomionnut käsitellessäni aineistoa. Saamelaisista käytyä keskustelua on saatavana valitsemassani Suomi24-korpuksessa paljon, eikä sitä ole toistaiseksi vielä hyödynnetty saamentutkimuksessa, joten se oli tutkimukseni aineistoksi luonteva valinta.

---

²² <https://korp.csc.fi/korp/>

Suomi24-korpus sisältää pääosin suomeksi kirjoitettuja viestejä. Suomenkielisen hakulausekkeeni vuoksi lopullisen aineistoni kaikki viestit ovat suomenkielisiä. Tämä on rajannut pois osan saamelaisyhteisön sisäisistä keskusteluista. Koska suomen kieli on Suomen valtaväestön kieli, voidaan suomenkielistä keskustelua lähtökohtaisesti pitää valtaväestön näkökulmasta käytyinä keskusteluna, jolle saamelaisyhteisön sisäinen keskustelu on alisteista. Valtaväestön määrä on myös paljon saamelaisyhteisöä suurempi, joten saamelaisten ääni jää helposti piiloon myös heitä käsittelevissä keskusteluissa. Koska kirjoittajan etnisyyden tunnistaminen useimmista viesteistä on mahdotonta, käsittelen aineistoani siitä oletuksesta käsin, että se edustaa pääosin valtaväestön näkemyksiä saamelaisista ja saamelaisuudesta, vaikka osa viesteistä onkin saamelaisten kirjoittamia.

Verkkokeskusteluihin tutkimusaiheistona liittyy joitakin erityispiirteitä, jotka erottavat sen muunlaisista aineistoista. Ensinnäkin verkkokirjoittelu on vaivatonta, mikä mahdollistaa ajatusten vaihdon ilman pitkää valmistelua ja miettimistä. Verkkokeskusteluaineisto on siis aineistona spontaanimpaa, kuin esimerkiksi kirjallisuus tai uutisartikkelit. Toisaalta anonymiteetti mahdollistaa kärkkäänkin kommentoinnin. Nimimerkin takaa kirjoittajat ilmaisevat usein sellaisia mielipiteitä, joita ei tuotaisi esiin kasvotusten. Tutkimukseni kannalta on lisäksi muistettava, että Suomi24 -keskustelupalsta on moderoitu, ja kansanryhmää vastaan kiihottavan materiaalin julkaiseminen on erikseen kielletty (Suomi24: Turvallisuus²³). Moderaattorien poistamat kommentit eivät sisälly Suomi24-aineistoon. On siis mahdollista, että aineistostani puuttuu esimerkiksi joitakin alunperin julkaistuja saamelaisvihamielisiä kommentteja.

3.4. Tutkimukseni metodit ja eteneminen

Tässä tutkimuksessa tavoitteenani on tutkia saamelaisiin kohdistuvia käsityksiä ja ennakkoluuloja. Päätin tarkastella tätä aihetta selvittämällä, millä adjektiiveilla saamelaisiin ja saamelaisuuteen viitataan Suomi24-keskusteluissa. Valitsin tutkimukseni tarkaksi rajaukseksi *saamelainen*-sanaa määrittävät adjektiiviattribuutit. Ottaakseni huomioon mahdollisimman laajasti saamelaisiin viittaavat yhdyssanat ja taivutusmuodot, etsin Korp-palvelun edistyneellä haulla tuloksia, joissa adjektiiviksi annotoitua sanaa seuraa sana, jonka lemma sisältää sanan saamelainen. Hakulausekkeeni Korpin edistyneessä haussa oli siis seuraava:

```
[pos = "A"] [lemma = ".*saamelainen.*"]
```

---

²³ <https://www.suomi24.fi/opastus/turvallisuus> (Viitattu 25.5.2020)

Valitsemani korpusnäkyvä näyttää hakutulokset yhden virkkeen mittaisina konkordansseina. Valitsin tietoisesti käsitellä aineistoni tämän varsin lyhyen kontekstin perusteella, voidakseni käsitellä laajemman määrän aineistoa ja tuottaakseni kvantitatiivista, paremmin yleistettävissä olevaa tietoa Suomen saamelaiskeskustelusta. Tämä heikentää luonnollisesti mahdollisuuksiani analysoida sanaesiintymien laajoja konteksteja ja diskursseja, jotka vaikuttavat niiden taustalla. Saamelaiskeskustelua on kuitenkin tutkittu laajemman kontekstin pohjalta useissa aiemmissä tutkimuksissa, joten olen voinut tarvittaessa tukeutua analyysissäni aiempaan tutkimukseen. Tarvittaessa keräämäni yksilöintitiedot ovat myös mahdollistaneet paluun alkuperäisiin kommentteihin, jos olen tarvinnut laajempaa kontekstia.

Hakuni tuotti 2079 osumaa. Hakutulosten keräysvaiheessa poistin väärin annotoidut sanat, ja muutoin tavoitteitani vastaamattomat osumat. Useimmiten kyse oli osumasta, jossa saamelainen-sanaa edeltänyt sana ei ollut adjektiivi, tai se ei todellisuudessa viitannut sitä seuraavaan saamelainen-lemman sisältäneeseen sanaan. Poistin myös keskustelupalstan mekaniikasta johtuvaa toisteisuutta, jossa sama kommentti esiintyi useita kertoja, jotta se ei vääristäisi dataani. Hakutulosten käsittelyn jälkeen taulukkoni sisälsi 1470 esiintymää, jotka vastasivat hakutavoitteitani.

Näistä hakutuloksista keräsin aineistooni saamelainen-lemman sisältäneen sanan perusmuodossaan, sekä siihen viittaavan adjektiivin perusmuodossaan. *Saamelainen*-lemman sisältäneet sanat olivat saamelainen-sanana eri taivutusmuotojen lisäksi sen sisältäviä yhdyssanoja, esimerkiksi *saamelaistyttö* tai *julkkissaamelainen*. Osa esiintymistä oli lisäksi lyhyitä lausekkeita, kuten *saamelainen juhlaruoka* tai *saamelaisten pyhä paikka*, sillä ne olivat merkitykseltään olennaisesti samankaltaisia kuin saamelainen-lemman sisältäneet yhdyssanat (esimerkiksi *saamelaistyttö* vs. *saamelainen tyttö*). Viittaan näihin sanoihin ja lausekeisiin jatkossa lyhyesti myös termillä *saamelaissubstantiivi*. Myöhemmän analyysini kohteena olivat nämä adjektiivin ja substantiivin sisältävät sanaparit. Keräsin hakutuloksista lisäksi aihealueen, jolle kommentti oli kirjoitettu, sekä kommentin kirjoitusvuoden.

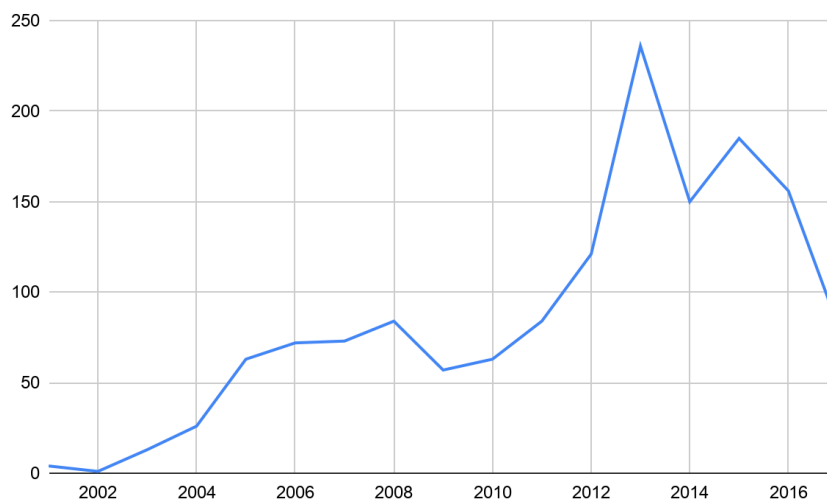
Luvuissa 4.1 ja 4.2 esittelen aineistoni tilastollisen analyysin keräämieni tunnistetietojen: kommentin kirjoitusvuoden ja aihealueen perusteella. Luvuissa 4.3 ja 4.4 olen tilastoinut aineistossani yleisimmät saamelainen-lemman sisältävät sanat ja niitä määrittävät adjektiivit. Tutkielmani viidennessä luvussa esittelen aineistossani vaikuttavat yleisimmät diskurssit, jotka olen tunnistanut vertaamalla aineistossani yleisimpiä adjektiiveja ja saamelaissubstantiiveja

saamelaisstereotyyppihin, jotka olen koonnut aiemmasta kirjallisuudesta, sekä aiempaan saamelaisiin kohdistuvien diskurssien tutkimukseen.

4. Analyysi

4.1 Aineiston vuosittainen laajuus

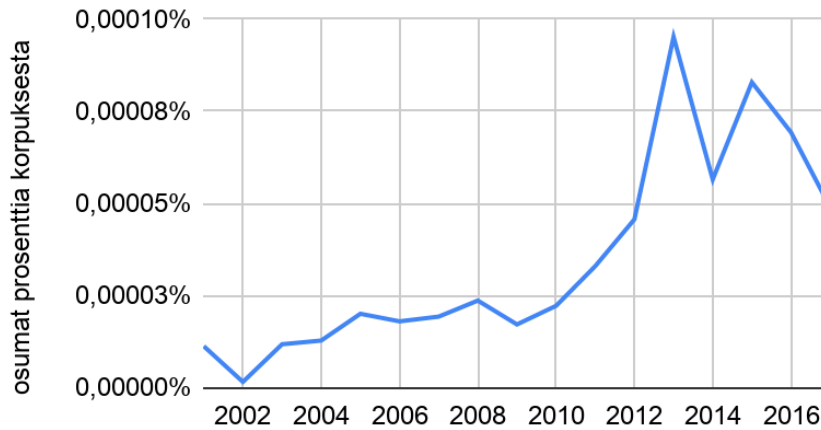
Tässä luvussa tarkastelen aineistoni vuosittaista kokoa, ja sen vaikutusta tutkielmaani. Saamelaisia kuvaavien adjektiivien määrä Suomi24-aineistossa vaihtelee merkittävästi vuosittain. Vuosina 2001-2004 osumia on yhteensä vain 44, siis huomattavasti vähemmän kuin minään seuraavana yksittäisenä vuonna. Myöhemmin osumien määrä on edelleen kasvanut. Tutkielmani ensimmäisellä vuosikymmenellä (2001-2009) aineiston koko on 393 osumaa ja jälkimmäisellä vuosikymmenellä (2010-2017) 1077 osumaa.

Kuvaaja 2: Osumien määrä aineistossani vuosittain

Kun tarkastelemme osumien määrää suhteessa koko korpuksen kokoon (Kuvaaja 3), voimme huomata, että osumien määrän kasvu tutkimukseni aikana ei johdu ainoastaan koko Suomi24-korpuksen koon kasvusta, vaan saamelaiskeskustelujen määrä on kasvanut selvästi suhteessa kaikkien keskustelujen määrään. Saamelaiskeskustelujen määrä vaikuttaa kasvaneen ajan myötä myös muissa medioissa. Esimerkiksi Helsingin sanomissa julkaistiin vuonna 2011 18 saamelaisiin liittyvää artikkelia, kun taas vuosina 1985-1993 keskimäärin vain kuusi artikkelia vuodessa (Ikonen 2013:8-9). Aineistoni määrän huippuvuosiin ajoittuu esimerkiksi median kiinnostusta herättänyt keskustelu ILO 169 -sopimuksen ratifiointista, jota

valmisteltiin viimeisintä kertaa vuosina 2011-2019 mikä selittänee osittain suuria keskustelumääriä.

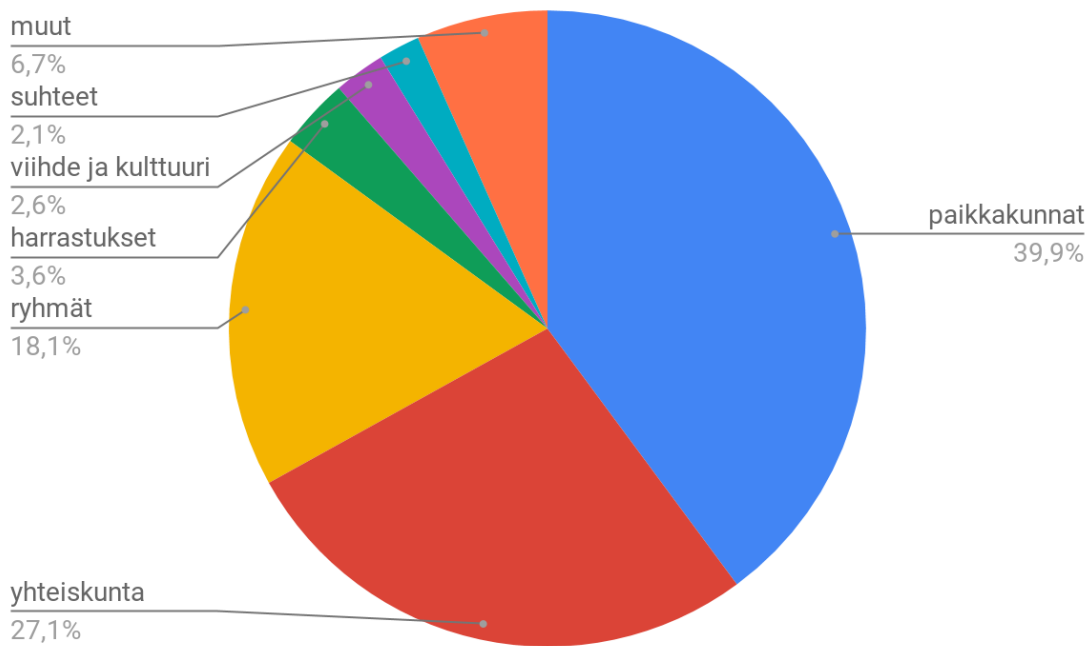
Kuvaaja 3: Osumien määrä suhteessa koko Suomi24-aineiston kokoon kyseisenä vuonna

Aineiston määrän lasku tilaston loppua kohti voisi viitata suomi 24:n suosion laskuun ylipäättään, suhteessa uudempiin sosiaalisiin medioihin kuten Facebookiin. Suomi24-korpuksen koko on kuitenkin ollut laskussa jo vuodesta 2006.

4.2 Aihealue

Tässä luvussa käsittelen, miten tutkielmani aineisto on jakautunut Suomi24-keskustelupalstan aihealueen perusteella. Tämä luku luo katsauksen siihen, mihin aiheisiin liittyvää keskustelua saamelaisista on käyty Suomi24-sivustolla vuosina 2001-2017, ja täsmentää siten taustatietoja aineistostani.

Suomi24-aineisto on luokiteltu aihealueisiin moniportaisesti. Kuvaajassa 4 näkyy aineisto ylimmän tason aihealueen mukaan. Aineistoni osumista valtaosa jakautui kolmelle palstalle: osumista 39,9% on *paikkakunnat*-palstalla, 27,1% *yhteiskunta*-palstalla, ja 18.1% *Ryhmät*-palstalla. Kuvaajassa on esitetty eriteltyinä kaikki aihealueet, joilla esiintyi yli 2% aineistostani.

Kuvaaja 4: Aineisto keskustelupalstan aihealueen mukaan

4.2.1 Paikkakunnat

Paikkakunnat-alueella käytiin aineistoni mukaan eniten saamelaiskeskustelua. Alueen tuloksista 542 (92,5%) on *Paikkakunnat > Lappi* -alueella. Yksittäisistä paikkakunnista suosituimmat olivat *Paikkakunnat > Lappi > Enontekiö* (306) ja *Paikkakunnat > Lappi > Inari* (176). Seuraavaksi suosituin alue, *Paikkakunnat > Pohjois-Karjala* tuotti vain 18 osumaa, joista 17 on *Lieksa*-alapaalstalla, joka on näin ollen seuraavaksi eniten osumia saanut paikkakunta. Muut yksittäiset paikkakunnat eivät tuottaneet merkittävää määrää osumia.

Lieksan korkeaa osuutta tuloksista selittää, että 11/17 Lieksan osumista on *10 000 vuotta vanha saamelaiskortti* -ilmauksen toisintoja, joka esiintyi osana pidempää, usein aineistossani toistunutta listaa (ks. kuva 1), jota en pidä suoranaisesti saamelaisiin kohdistuvana viittauksena. Tämän esiintymän luonteen vuoksi en ole myöskään myöhemmin analysoinut näitä osumia *vanha*-adjektiivin osumiksi, vaan olen käsitellyt ne eriteltyinä.

9. vastapuolen kriittiset keskustelijat eivät käy koskaan etnisen musiikkiin konserteissa vaan kuuntelevat white power musiikkia
10. Hän kaivaa esiin 10 000 vuotta vanhan saamelaiskortin.
11. Hän vetoaa siihen, että muissa maissa on enemmän maahanmuuttajia, kuin Suomessa. Jos muut maat hyppäisivät kaivoon, Suomen tulisi silloinkin seurata perässä.

*Kuva 1: Näyte 26-kohtaisesta listasta otsikolla
"Mistä tietää että etnopolen nuolija on hävinnyt väittelyn?"*

Saamelaisista keskustellaan siis odotetusti selvästi eniten saamelaisalueen kuntien paikallispalstoilla. Osumien määrä ei kuitenkaan ole verrannollinen kunnassa asuvien saamelaisten absoluuttiseen määrään, sillä saamelaisalueen ulkopuolisten paikkakuntien keskustelualueilla keskustelua oli merkittävän vähäisesti vaikka saamelaisista yli puolet ei asu saamelaisalueella. Esimerkiksi Helsingissä ja sen lähialueilla asuu noin 1300 saamelaista (Heikkilä, Laiti-Hedemäki & Miettunen 2019), mutta palstalla *Paikkakunnat > Uusimaa* vain kaksi osumaa.

4.2.2 Yhteiskunta

Yhteiskunta-alueen suosituimmat ala-alueet ovat *Yhteiskunta > Poliittikka* (151), *Yhteiskunta > Uskonnot ja uskomukset* (70), *yhteiskunta > Maailman menoa* (65) ja *Yhteiskunta > Historia* (58).

Poliittikka-alueella suurin osa viesteistä (118) on *Poliittikka > Puolueet > RKP* -alueella, ja se on näin ollen yksistään suurempi kuin mikään muista *Yhteiskunta*-alueen ala-alueista.

Suomenruotsalaisia ja saamelaisia yhdistää asema kieli- ja kulttuurivähemmistönä, ja RKP onkin pyrkinyt viimevuosina ottamaan saamelaisia huomioon politiikassaan, mikä selittää saamelaiskeskustelun yleisyyttä alueella.

Yhteiskunta > Uskonnot ja uskomukset-alueista suosituin oli *> Kristinusko* (37) *> lestadiolaisuus* (29). Lestadiolaisuus on yleinen uskonto saamelaisten parissa, ja lisäksi uskonnon perustaja Lars Laestadius oli itsekin saamelainen. Toiseksi suosituin palsta oli *ateismi* (16). Koko Suomessa yleisimmän uskonnon palstalla *luterilaisuus* osumia on vain kolme.

Ortodoksisuus-palstalla osumia ei ole lainkaan, vaikka se on kolttasaamelaisten perinteinen uskonto. Tämän selittänee, että kolttasaamelaisiin on todennäköisesti viitattu termillä *koltt*, joka

ei nouse esiin hakutuloksissani. *Muinaisuskonnot*-palstalla osumia on kaksi, mikä kertoo että saamelaisten esikristillisestä uskonnollisuudesta ei ole keskusteltu juurikaan.

Historia-alueen suosio saattaa kertoa siitä, että saamelaisia pidetään muiden alkuperäiskansojen tapaan muinaisena, historiaan kuuluvana kansana.

4.2.3 Ryhmät

Ryhmät-palstan ala-alueista ehdottomasti parhaiten edustettu oli *Ryhmät > Sápmi* (215), joka on Suomi24:n pääasiallinen keskustelualue saamelaisuudesta. Lisäksi saamelaisista keskusteltiin jonkin verran romanien *romano*-palstalla (26).

4.2.4 Muut alueet

Harrastukset-alueella osumia on 53. Ainoa merkittävän yleinen alapalsta on *luonto ja retkeily > luonnonsuojelu*, jolla osumia on 36. Saamelaiskeskustelua alueella selittänee, että saamelaiset toimivat aktiivisesti yhteistyössä luonnonsuojelijoiden kanssa vastustaessaan hankkeita, jotka vaarantavat saamelaisten perinteisiä elinkeinoja saamelaisalueella. Lisäksi saamelaisilla koetaan usein olevan alkuperäiskansoille tyypillisesti kiinteämpi luontosuhde, mikä yhdistää heitä luontokeskusteluun. Etelä-Suomalaiset kohtaavat saamelaisia erityisesti luontomatkoilla Lapissa, mikä voi myös osaltaan yhdistää saamelaisuutta luontokeskusteluun.

Muut yli kymmenen osumaa saaneet alueet olivat: *Yhteiskunta > Rasismi* (20), *Viihde ja kulttuuri > Julkkiset > Kotimaan julkisjuorut* (17), *Perhe > Lapsen kehitys > Vauvat > Mikä vauvalle nimeksi?* (12), *Suhteet > Monikulttuuriset suhteet* (11), *Yhteiskunta > maahanmuutto* (11) *Tiede ja teknologia > Tiede > Arkeologia ja muinaiset kulttuurit* (10).

4.2.5 Yhteenveto

Tutkimusaineistoni perusteella voidaan sanoa, että saamelaiset herättävät keskustelua laajasti eri keskustelupalstoilla, joista kaikki eivät suoraan liity saamelaisiin. Eniten saamelaista keskustelua on kuitenkin käyty saamelaisaluetta tai saamelaisia käsittelevillä palstoilla (*Paikkakunnat > Lappi ja Ryhmät > Sápmi*), 51,4% kaikista osumista on näillä kahdella alueella. Myös saamelaispolitiikka on vahvasti edustettu. Keskustelua käytiin myös esimerkiksi saamelaisten uskonnosta (*Yhteiskunta > uskonnot ja uskomukset*), saamelaisten historiasta

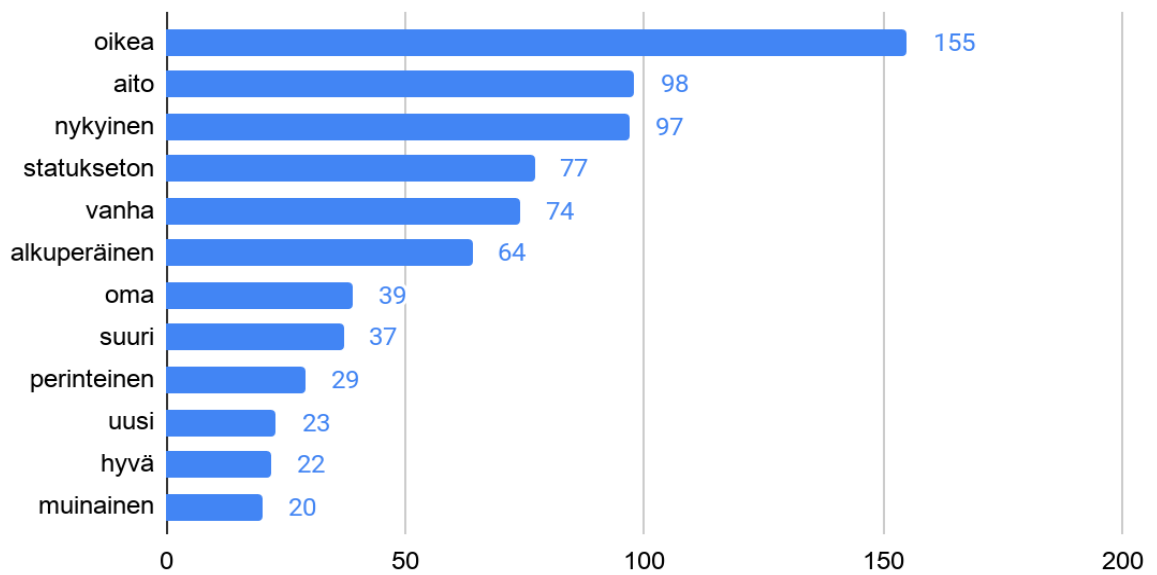
(*Yhteiskunta > Historia ja Tiede ja teknologia > Tiede > Arkeologia ja muinaiset kulttuurit*) ja saamelaisista suhteessa luontoon (*Harrastukset > Luonto ja retkeily > Luonnonsuojelu*).

Vaikka Suomi24-kommenttien maantieteellisestä lähetyspaikasta ei ole tietoa, on Saamealaisalueen paikkakuntien korkean edustuksen vuoksi pääteltävissä, että suuri osa aineistoni saamelaisaiheisista kommentteista on peräisin kirjoittajilta, jotka ovat keskimääräistä suomalaista enemmän tekemisissä saamelaisten kanssa. Tämä ei toki ole yllättävää - aihe kiinnostaa luonnollisesti eniten ihmisiä, jotka ovat sen kanssa eniten tekemisissä.

4.3 Saamelaisiin viittaavat adjektiivit

Tässä luvussa esittelen aineistossani yleisimmin saamelaisiin ja saamelaisuuteen viitatessa käytetyt adjektiivit. Keskityn tässä luvussa adjektiivien käytössä havaitsemaani diakroniseen vaihteluun. Yleisimpien adjektiivien viittauskohteita ja niiden käytön taustalla vaikuttavia diskursseja käsitellään myöhemmin luvussa 5.

Yleisimmät saamelaisiin ja saamelaisuuteen viittaavat adjektiivit aineistossani ovat *oikea*, *aito*, *nykyinen*, *statukseton*, *vanha* ja *alkuperäinen*, jotka olivat selvästi yleisempiä, kuin mitkään muut aineistoni adjektiivit. Yhteensä näiden esiintymät ovat 565 osumaa / 1470, eli 38,4% kaikista aineistossa esiintyvistä adjektiiveista. Adjektiiveista 282 eli 19,1% esiintyi vain kerran.

Kuvaaja 5: yleisimmän mainitut adjektiivit aineistossani

Seuraavaksi tarkastelen tarkemmin, mitkä adjektiivit ovat yleisimpiä aineistoni eri ajanjaksoilla (ks. kuvaaja 6.). Aineiston alkupuolen pienen koon vuoksi käsittelin aineiston ensimmäisen vuosikymmenen yhdessä, ja jaoin jälkimmäisen kahtia saadakseni kolme paremmin verrannollisen kokoista ajanjaksoa

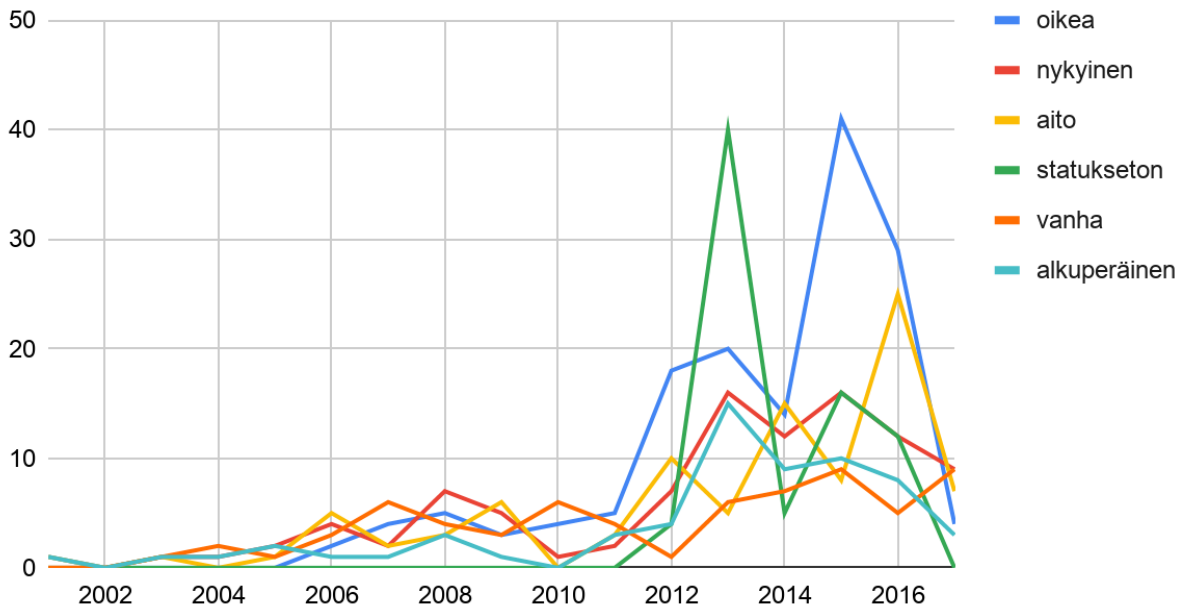
Kuusi adjektiiveista oli kymmenen yleisimmän joukossa kaikkina tarkasteltuina ajanjaksoina (kuvaajassa 6 lihavoituina). Viiden yleisimmän adjektiivin joukkoon ylsi ainoastaan yksi adjektiivi, joka ei esiintynyt siellä kaikkina vuosina: *statukseton*. Tutkimukseni perusteella vaikuttaa siis sitä, että saamelaiden kuvaukset eivät ole muuttuneet tarkastelluilla ajanjaksoilla merkittävästi, vaan samat adjektiivit ovat suosittuja koko tutkimuksen ajanjakson. Uuden termin *statukseton saamelainen* kiinnostava yleistymisen on käsitelty tarkemmin luvussa (5.1.1).

2001-2009		2012-2013		2014-2017	
vanha	27	oikea	51	oikea	89
nykyinen	22	statukseton	44	aito	58
aito	19	nykyinen	25	nykyinen	50
suuri	18	aito	21	vanha	35
oikea	15	alkuperäinen	21	statukseton	33
alkuperäinen	12	vanha	12	alkuperäinen	31
oma	11	10 000 vuotta vanha	11	oma	10
perinteinen	11	suuri	10	uusi	10
muinainen	10	hyvä	8	perinteinen	9
nuori	7	ainoa	7	suuri	8
adjektiiveja yhteensä	393		504		573

Kuvaaja 6: Yleisimmän mainitut adjektiivit eri ajanjaksoina

Kuuden koko aineistossani yleisimmän adjektiivin esiintymät vuoden perusteella on kuvattu kuvaajassa 7. Adjektiivit esiintyvät läpi vuosien melko tasaisesti. *Oikea* yleistyi voimakkaasti vuonna 2012, ja oli merkittävästi muita adjektiiveja yleisempi erityisesti vuonna 2015.

Statukseton-adjektiivi ilmestyy aineistoon uutena adjektiivina vuonna 2011, ja esiintyy vuonna 2012 selvästi enemmän kuin mikään muu adjektiiveista, minkä jälkeen se harvinaistuu jälleen.

Kuvaaja 7: Kuusi yleisintä adjektiivia vuoden perusteella

Kaikkien koko aineistossa yleisimpien adjektiivien käyttö on siis selvästi yleisintä aineistoni loppupuolella. Tämän selittää pääasiallisesti saamelaiskeskustelun kokonaismäärän kasvu. Vuoden 2017 Suomi24-aineisto on myös pienempi kuin sitä edeltävien vuosien, mikä selittää sen kohdalla tapahtuvaa harvinaistumista lähes kaikissa adjektiiveissa.

4.4. Saamelaissubstantiivit

Saamelaissubstantiiveilla tarkoitan aineistoni saamelainen-lemman sisältäviä sanoja, joihin edellisissä luvuissa käsittelemäni adjektiivit viittaavat. Suurin osa niistä on substantiiveja kuten *saamelainen* tai *saamelaiskylä*, mutta mukana on myös lyhyitä lausekkeita, kuten *metsäsaamelaiset juuret*.

Ehdottomasti yleisin sana johon tutkimani adjektiivit viittasivat, oli *saamelainen* (701/1470, 47,69%). Seuraavaksi yleisimmät sanat olivat *saamelaisuus* (33), *saamelaisalue* (30), *saamelaiskylä* (26), *saamelaisten esivanhemmat* (22), *saamelaiskäräjät* (19). Tutkimani adjektiivit määrittivät siis useimmiten saamelaisia kokonaisuutena, ja selvästi harvemmin muita saamelaisuuteen liittyviä ryhmiä tai ilmiöitä.

Erillisiä saamelaisryhmiä mainittiin vain harvoin. Yleisimmin mainittu saamelaisryhmä oli *metsäsaamelainen* (22). *Kolttsaamelainen* esiintyi 14 kertaa, *pohjoissaamelainen* 9, *inarinsaamelainen* 3 ja *eteläsaamelainen* kerran. Saamelaisryhmien välistä jakaumaa selittää se, että määrällisesti suurin saamelaisryhmä *pohjoissaamelaisten* on oletusarvoinen saamelainen, johon viittaamiseen käytetään useimmiten vain termiä *saamelainen*. Halutessaan viitata muihin saamelaisryhmiin, kirjoittajat käyttävät täsmällisempää ilmausta ja siksi marginaalisemmat saamelaisryhmät ovat paremmin edustettuina. Kiinnostavaa on, että kaikista yleisimmin mainittu ryhmä on *metsäsaamelaisten* joiden saamelaisuus on usein kyseenalaistettu. Koska saamelaisryhmiä on nimetty niin vähän, en ole pitänyt merkityksellisenä vertailla viittauksia eri saamelaistyhmiä välillä.

Saamenpukuihin liittyvää keskustelua esiintyi aineistossani vain vähän, *saamenpuku* ja sen synonyymit löytyvät aineistosta vain 18 kertaa.

Saamen kielet esiintyvät saamelaissubstantiiveissa hyvin vähän. *Saamelaiskieli* ja sen lähisyronyymit esiintyvät kymmenen kertaa, eikä yksittäisiä saamen kieliä ole mainittu kertaakaan.

5. Saamelaiskeskustelussa vaikuttavat diskurssit

Tässä luvussa tarkastelen laajempia diskursseja ja stereotyyppisiä, jotka vaikuttavat keskustelijoiden valitsemien saamelaisia kuvaavien adjektiivien ja saamelaissubstantiivien taustalla. Olen tunnistanut esittelemäni diskurssit aineistostani vertaamalla aineistossani yleisimpiä substantiiveja ja adjektiiveja aiemmassa kirjallisuudessa esiintyneisiin saamelaisstereotyyppisiin, jotka olen esitellyt luvussa 2.4, sekä aiemmissä diskurssianalyttisissä tutkimuksissa tunnistettuihin saamelaisdiskursseihin.

Saamelaisstereotyypit ovat kuitenkin vain yksi tekijä joka vaikuttaa suomalaisten saamelaiskuvaan, ja siten siihen, millaisia diskursseja valitaan saamelaisista keskustellessa. Kaikki kirjallisuudessa yleisiksi nostetut stereotyypit eivät siis vaikuta minkään aineistossani yleisimmän stereotyypin taustalla, ja osa tunnistamistani diskursseista vaikuttaa selittyvän toisia huonommin aiemmin esiin nostettujen stereotyyppien avulla.

Esittämäni diskurssit ovat kategorioina neutraaleja, eli samaa diskurssia voivat edustaa merkitykseltään vastakkaiset adjektiivit. Toisaalta kontekstista irrotettuna adjektiivien merkitykset

lauseessa eivät välttämättä ole itsestään selviä. Esimerkiksi eräs *kaunis*-adjektiivin esiintymistä oli:

“En ole eläissäni nähnyt yhtään kaunista saamelaisnaista, enkä sellaista saamelaista joka ei olisi omahyväinen ja kiero”

Kommentoija on siis sitä mieltä, että saamelaiset yleensä EIVÄT ole kauniita. Sekä *kaunis*- että *ruma*-adjektiivien esiintymät on siis tulkittavissa keskusteluksi saamelaisten kauneudesta ja edustavat siten saamelaisten kauneusdiskurssia, tai yleisemmällä tasolla ulkonäködiskurssia. Samoin *muinainen*-adjektiivin esiintymät ovat keskustelua saamelaisten historiallisuudesta, eikä adjektiivista voi yksiselitteisesti päätellä, onko yksittäisen keskustelijan mielipide ollut kuvauksen puolesta vai vastaan. Koska kaikkia aineistoni adjektiiveja ei pysty yksiselitteisesti määrittämään vain yhden diskurssin edustajaksi, en ole laskenut eri diskursseihin kuuluvien adjektiivien kokonaismääriä.

5.1 Aitousdiskurssi

Aitousdiskurssi edustaa keskustelua siitä keitä ja millaisia aidot saamelaiset ovat.

Aitousdiskurssi on aineistossani selvästi yleisin diskurssi, ja siihen kuuluu aineistoni kuudesta yleisimmästä adjektiivista neljä: *oikea* (155), *aito* (98), *statukseton* (77), sekä *alkuperäinen* (64), joka edustaa osin aitousdiskurssia ja osin muinaisuusdiskurssia. Lisäksi diskurssiin kuuluvia adjektiiveja ovat esimerkiksi *varsinainen* (9), *todellinen* (5), *täysi* (4) ja *virallinen* (3).

Aitousdiskurssi on osa Suomessa saamelaismääritelmästä käytävää keskustelua. Nimittämällä joitakin henkilöitä *aidoiksi* tai *oikeiksi* saamelaisiksi, keskustelijat viestivät että on olemassa henkilöitä, joita kutsutaan saamelaisiksi, mutta jotka eivät ole sitä oikeasti. Aitousdiskurssi pyrkiikin siis uudelleenmäärittelemään saamelaisuuden. Uudelleenmäärittelyn yhtenä tavoitteena on kyseenalaistaa saamelaisten aitous, ja sitä kautta kyseenalaistaa heidän oikeutensa kansainvälisen lainsäädännön mukaiseen alkuperäiskansastatukseen ja sen tuomiin oikeuksiin. Toisaalta uudelleenmäärittelyllä pyritään muuttamaan ihmisryhmää, joka koetaan saamelaiseksi, ja sitä kautta sitä, mitkä yksilöt ovat oikeutettuja alkuperäiskansalle kuuluvaan suojaan.

On kiinnostavaa, että aitousdiskurssia edustavista adjektiiveista valtava enemmistö on aitoutta puoltavia adjektiiveja. Siinä missä *oikea* ja *aito* kuuluvat aineistoni yleisimpiin adjektiiveihin, niiden vastakohtat tuottavat vain yksittäisiä osumia. *Epäaito* ja *valheellinen* esiintyvät kerran, *väärä* ei kertaakaan. Tämän voidaan tulkita merkitsevän, että saamelaismääritelmää halutaan ennen kaikkea laajentaa, eikä keskustelussa niinkään tuoda esiin saamelaisena esiintyviä henkilöitä, joita ei pidetä oikeasti saamelaisina. Yleinen on ainoastaan *statukseton*, jonka käyttö myös viestii pyrkimyksestä saamelaismääritelmän laajentamiseen. Toki on myös mahdollista, että epäaitouteen viitataan myös positiivisten adjektiivien kautta, kuten tämän luvun alussa mainitussa esimerkissäni, jossa *kaunis* adjektiivia käytettiin kuvaamaan *ei-kaunista*.

Oikea esiintyy aineistossani 155 kertaa ja on siten yleisin saamelaisiin viittaava adjektiivi. Se esiintyy 129 kertaa (83,2% *oikea*-adjektiivin esiintymistä) esiintymässä *oikea saamelainen*²⁴. Esimerksi *oikea saamenpuku* tai sen lähisynonyymit esiintyvät vain kolme kertaa. *Oikea*-sanat esiintymät vaikuttavat siis edustavan keskustelua siitä, kuka tai millainen on oikea saamelainen. *Aito*-sanat jakauma on samankaltainen, sen 98 esiintymästä 69 (70%) viittaa *saamelainen*-sanaan.

Tuulentien (2001:157) mukaan oikealla tai tavallisella saamelaisella viitataan tyypillisesti saamelaisalueen saamelaisiin, minkä vastakohtaksi nostetaan kaupunkisaamelaiset, joita nimitetään *saamelaisliitiksi*. Toisaalta Mattanen (2013:27) nostaa esiin, että sanayhdistelmää *oikea saamelainen* käytetään toisinaan myös nimenomaisesti nimeämään saamelaiskäräjäläin saamelaismääritelmän ulkopuolelle jäävää väestöä. Tällainen käyttö kyseensalaistaa perustavanlaatuisesti vallitsevan saamelaismääritelmän, ja kääntää pääläelleen sen, ketä keskustelussa pidetään saamelaisena.

Alkuperäinen-adjektiivilla viitataan niinkään useimmiten *saamelainen*-sanaan (42/64, 65,6%). Tuulentien (2001:106) mukaan *alkuperäinen*-sanalla on länsimaisessa kielenkäytössä vahva viittaus *aitoon*, *autenttiseen* ja *todelliseen*. *Alkuperäinen*-adjektiin käyttö käsitteellistä saamelaisuuden ominaisuutena, joka syntyy historiallisen jatkuvuuden pohjalta. Aidot saamelaiset toimivat siis samalla tavalla, kuin *alkuperäiset saamelaiset* olisivat toimineet määrittelemättömässä menneisyydessä. *Alkuperäinen*-adjektiivilla siis konstruoidaan aitoutta muuttumattomuuteen perustuen. *Alkuperäinen* voi viitata myös saamelaisten asemaan alkuperäiskansana. Toisin kuin englannissa, suomen kielessä ei ole mahdollista tehdä

---

²⁴ Tällä tarkoitan siis täsmällistä esiintymää, jossa *saamelainen* ei ole yhdyssanan osa, eikä siihen liity muitakaan määreitä.

selvärajaista eroa alkuperäinen-sanan kahden päämerkityksen välille: “sellainen, kuin alunperin” (*original*) ja “alkuperäiskansaansa viittaava” (*indigenous*).

Aitousdiskurssin yleisyys alkuperäiskansakekustelussa on noussut esiin myös aiemmassa kirjallisuudessa. Smith (1999:139-140) kirjoittaa, että aitousdiskurssin tavoitteena hiljentää alkuperäiskansan sisäiset vähemmistöt, kuten naiset, kaupungeissa asuvat tai liian valkoiset alkuperäiskansan jäsenet, jotka eivät keskustelijoiden mielestä ole tarpeeksi aitoja, ja fragmentoida alkuperäiskansojen puolesta puhuvat. Tämä fragmentoituminen näkyy myös saamelaiskeskustelussa. Aitouskeskustelu on synnyttänyt uusia ryhmiä, kuten lappalaiset tai statuksettomat saamelaiset, ja saamelaiskeskustelu näyttäytyy usein näiden ryhmien välisenä kiistelynä siitä, kelle saamelaisoikeudet oikeastaan kuuluvat, sen sijaan että keskustelun kohteena olisi oikeuksien laajentaminen valtaväestöltä alkuperäiskansalle.

Smithin mukaan aitouskeskustelua käyvät erityisesti valtaväestöön kuuluvat, ja keskusteluun kutsutaan usein “todistajiksi” valtaväestöön kuuluvia asiantuntijoita, joiden toivotaan arvioivan alkuperäiskansan väitteiden uskottavuutta (Smith 1999:139). Näin asiantuntijaksi alkuperäiskansan asiasta nostetaan mieluummin varmasti valtaväestöön kuuluva henkilö, kuin alkuperäiskansan jäsen jonka aitous on kyseensalaistettu.

Aitouskeskustelu on toki myös tapeellista alkuperäiskansojen oikeuksien toteutumisen kannalta. On totta että usein alkuperäiskansaa edustamaan nostetaan tahoja, jotka eivät todellisuudessa ole alkuperäiskansan jäseniä tai heidän kanssaan yhteistyössä, vaikka esiintyvät sellaisina. Jos tällaisille tahoille annetaan liikaa ääntä, on vaarana että se hukuttaa todellisen alkuperäiskansan äänen. Aitousdiskurssin yleisyys on merkki siitä, että saamelaismääritelmä puhuttaa vahvasti Suomi24-keskustelijoita.

5.1.1. Statuksettomuusdiskurssi

Statukseton-adjektiivi esiintyy aineistossani 77 kertaa, ja sen osumista 94,8% on ilmauksessa *statukseton saamelainen*. *Statukseton* on aineistoni neljänneksi yleisin adjektiivi, ja käsittelen sitä sen erityislaatuisuuden vuoksi aitousdiskurssin alatyypinä.

Statuksettomuudella viitataan saamelaisiin, jotka eivät ole äänioikeutettuja saamelaiskäräjävaaleissa. Samaan merkitykseen viitataan aineistossani eksplisiittisesti myös

sanalla *paperiton* (2). Kiinnostavaa on, että näiden adjektiivien yksiselitteiset vastakohtat, *statuksellinen*, *virallisen määritelmän mukainen*, *äänioikeutettu* ja *nykyrekisterin mukainen* saivat kukin vain yhden osuman.

Statukseton on erityisen kiinnostava adjektiivi, koska sen kohdalla näkyy erityisen selkeä ajallinen trendi (ks. *kuvaaja 8*). *Statukseton*-termin alkuperä saamelaista kuvaavaamassa paikantuu Erika Sarivaaran väitöskirjaan vuodelta 2012, jossa hän kertoo lainanneensa termin Kanadan alkuperäiskansoista käydyssä keskustelussa käytetyn *non-status indian* termin mallin mukaan (Sarivaara 2012:23). Sarivaara määrittelee, että *statukseton saamelainen* tarkoittaa saamelaisesta suvusta polveutuvaa henkilöä, jota ei ole merkitty saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Väitöskirjassaan hän keskittyy erityisesti ryhmään kuuluviin saamen kieltä puhuviin henkilöihin, riippumatta siitä itseidentifioituvatko he saamelaisiksi, mutta hän huomauttaa, että käytännössä itseidentifikaatio on tärkeä kriteeri. (Sarivaara 2012: 9).

2001-2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
0	4	40	5	16	12	0

Kuvaaja 8: Statukseton-adjektiivin esiintymät vuoden perusteella

Myös omassa aineistossani näkyy, että termi on otettu käyttöön Sarivaaran väitöskirjan yhteydessä. Adjektiivin osumista 57,1% osuu väitöskirjan julkaisuvuoteen tai sitä seuraavaan vuoteen, eikä yksikään niistä ole sitä edeltäviltä vuosilta. Vuoden 2013 jälkeen termin suosio on jälleen laskenut, eikä se esiinny vuonna 2017 enää lainkaan. Jää nähtäväksi tulevaisuudessa jääkö *statukseton saamelainen* lyhytaikaiseksi Sarivaaran väitöskirjan ympärille ajoittuvaksi termiksi, vai jääkö se pysyvään käyttöön.

5.1.2 Perinnöllisyysdiskurssi

Perinnöllisyysdiskurssissilla tarkoitan esiintymiä, joissa saamelaisuus pyritään määrittelemään geneettisen periytymisen perusteella, tai verenperinnön peruseella. Pidän perinnöllisyysdiskurssia aitousdiskurssin alatyypinä. Yleisimmät aineistossani perinnöllisyysdiskurssia edustavat adjektiivit ovat *syntyperäinen* (10), *puhdasverinen* (5), *täysverinen* (5) ja *puoliverinen* (2) ja yhteensä diskurssin esiintymiä on 30. Selkeästi perinnöllisyysdiskurssiin kuuluvat adjektiivit eivät olleet aineistossani erityisen yleisiä, mutta pidän tarpeellisena nostaa sen erillisenä aladiskurssina esiin, sillä geeniperustainen diskurssi on yksi Mattasen (2013) tutkimuksessa keskeisistä diskursseista.

Perinnöllisyysdiskurssi vaikuttaa heijastelevan toiveita, että hankalasti määriteltävä, kiistanalainen saamelaismääritelmä olisi ratkaistavissa objektiivisesti, ja että saamelaisuus olisi absoluuttisesti mitattava geneettinen ominaisuus. Mattasen (2013:32) mukaan saamelaisuutta haluavat määrittää geeniperustaiseksi keskustelijat, jotka toivovat, että saamelaisiksi hyväksyttäisiin nykyistä suurempi määrä väestöä, ja jotka vastustavat saamelaisuuden määrittelyä kielen perusteella. Smithin (1999:142) mukaan valtaväestö pyrkii palauttamaan keskustelun alkuperäiskansojen alkuperäisyydestä rotuun perustuvaksi biologiseksi essentialismiksi, sillä valtaväestön on vaikeampaa hallita alkuperäiskansan kulttuuria

Perinnöllisyysdiskurssi pyrkii määrittämään saamelaisuutta tavalla, joka ei vastaa alkuperäiskansan omia kriteerejä. Vaikka esimerkiksi saamelaiskärälän saamelaismääritelmässä on kriteerinä polveutuminen saamelaisesta esivanhemmasta, ei saamelaismääritelmässä kuitenkaan ole välttämättä kyse geneettisestä sukulaisuudesta, vaan esimerkiksi saamelaisperheeseen adoptoitu lapsi voi olla saamelainen. Kiikerin (2021:60) mukaan KHO on kuitenkin hyväksynyt DNA-testeihin perustuvan näytön joissain tapauksissa osaksi saamelaisuuden kokonaisharkintaa. Saamelaiset pitävät geneettistä sukulaisuutta tärkeämpänä elävää kulttuuriyhteyttä ja kasvamista saamelaiseen tapaan ajatella.

5.2 Muinaisuusdiskurssi

Muinaisuusdiskurssilla tarkoitan keskustelua, joka määrittää saamelaisia menneisyyden perusteella, ja sijoittaa heidät osaksi muinaisuusstereotyyppiä. Saamelaisten nähdään esimerkiksi säilyttäneen vanhoja perinteitä, ja katkeamattoman yhteyden muinaiisiin esi-isiinsä. Sinänsä muinaisuusdiskurssi on usein lähtöisin positiivisesta alkuperäiskansan historian ja perinteiden arvostamisesta. Usein alkuperäiskansat nähdään kuitenkin pelkästään perinteiden kautta, ja niiden uudistumista pidetään rappiona, ei kehityksenä. Näin alkuperäiskansat suljetaan pois modernista maailmasta, ja määritetään että nykyaikaisesti elävä alkuperäiskansan jäsen ei voi olla *oikeaa alkuperäiskansaa*.

Muinaisuusdiskurssia edustavat yleisimmistä adjektiiveista selvästi *muinainen* (20), *perinteinen* (29) ja *vanha* (74). *Vanha*-sanant esiintymistä vain 16 (21,6%) viittaa selkeästi yksittäisen saamelaisen henkilön ikään ja 7 (9,5%) voi viitata joko saamelaisten joukon ikään tai muinaisuuteen. Loppujen (51, 68,9%) tulkitseen edustavan muinaisuusdiskurssia.

Kuten totesin edellä luvussa 2.4.2, muinaisuusstereotyyppi on yleinen tapa määrittää alkuperäiskansoja myös aiemman tutkimuksen mukaan. Adjektiivien käytöstä vastaavia tuloksia ovat saaneet Erhart & Hall (2019), jossa alkuperäiskansoja kuvaavista adjektiiveista *ancient* ('muinainen') oli toiseksi yleisin ja *traditional* ('perinteinen') kahdeksanneksi yleisin tutkimuksen osallistujoiden valitsema adjektiivi.

Saamelaiset eivät ole diskurssin mukaisesti pelkästään *perinteisiä*, vaan heitä nimitetään myös esimerkiksi *ikivanhoiksi* (9), *tuhansia vuosia vanhoiksi* (3), *iänikuisiksi* (1) ja *kivikautisiksi* (1). Sen sijaan aineistossani ei koskaan nimetty nuorempia aikakausia, esimerkiksi *1800-lukuinen* tai *keskiaikainen*. *Laestadiuksen aikainen* mainittiin kerran. Alkuperäiskansan juurien ei siis nähdä sijoittuvan tunnetun historian sisälle, vaan jonnekin tuntemattomaan muinaisuuteen.

Toiselta kannalta muinaisuusdiskurssia edustaa myös *nykyinen* (97). *Nykyinen* on ensinäkemältä muinaisen vastakohta ja kytkee saamelaisuutta nykypäivään. Toisaalta se nostaa esiin kontrastin nykyisyyden ja muinaisuuden välillä. Jos saamelaisten muinaisuus ei olisi keskeistä, ei olisi myöskään tärkeää korostaa että viittauksessa on kyse nykyisistä saamelaisista. *Nykyinen*-adjektiivia voidaan myös käyttää korostamaan saamelaismääritelmän hetkellisyyttä, ja sitä että saamelaismääritelmän muutos voi tulevaisuudessa muuttaa sen, ketkä ovat saamelaisia (Mattanen 2013:40). Selkeimmin *nykyinen*-adjektiivi kytkeytyy menneisyyteen esiintymissä *nykyisten saamelaisten esivanhemmat* (18), *Nykyisten saamelaisten esi-isät* (2) ja *nykyisten saamelaisten edeltäjät* (1). Yhteensä nämä ovat 21,6% *nykyinen*-adjektiivin esiintymistä. *Nykyisen* tapaan myös *uusi* (23) nostaa keskusteluun saamelaisen ajallisena ilmiönä. *Uusi* sana edustaa kuitenkin selvemmin saamelaisten nykyistä kulttuuria.

Myös *alkuperäinen* (63) edustaa osin tätä diskurssia. Se kytkee saamelaisuutta alkuperäiseen ja aitoon muinaisuuteen, ja luo kontrastin *alkuperäisten saamelaisten* ja *nykyisten saamelaisten* välille.

5.3 Ulkonäködiskurssi

Saamelaisten ulkonäköä kommentoitiin vain harvoin, sillä se sai yhteensä vain 43 yksiselitteisesti tunnistettavaa mainintaa. Yleisin ulkonäköä määrittävä adjektiivi on *tumma* (7),

joista 1 viittasi saamelaispukuun ja muut saamelaiseen. Lisäksi mainittiin *tummatukkainen* (1) ja *tummapäinen* (1). *Kauniiksi* saamelaisia luonnehdittiin neljästi.

Monet ulkonäköön liittyvistä kommentteista liittyivät saamelaisten pituuteen, johon viitattiin yhteensä 12 esiintymässä. Yleisin pituutta kuvaava termi oli *persjalkainen*²⁵ (4) Saamelaisten pituutta kommentoitiin yksittäisiä kertoja sanoilla *Lyhyt, minikokoinen, pienikokoinen, pikkuruinen*. Toisaalta mainittiin myös *170-senttinen saamelainen, pitkä saamelainen, yli 190-senttinen saamelainen, ja 3metriä ja kaheksankytäsentiä pitkä saamelainen*. Näistä etenkin viimeisin on selvästi ironinen. Vaikka mainintoja ei ole kovin montaa, stereotyyppi saamelaisten suomalaisesta poikkeavasta pituudesta vaikuttaa elävän yhä.

Suuri esiintyi aineistossani 37 kertaa (8. yleisin). Suuri osa näistä viittasi suureen saamelaiskylään: *suurin saamelaiskylä* (16), *suurin saamelaispaikkakunta* (2), *suurin saamelaiskeskittymä* (2), *suurin saamelaistaaajama* (1). Nämä olivat useimmiten viittauksia Helsinkiin ja siihen että pääkaupunkiseudulla asuu odotusten vastaisesti suuri määrä saamelaisia. Suuri ei koskaan viitannut saamelaisen fyysiseen kokoon, mikä sopii stereotyyppiin siitä, että saamelaiset ovat lyhyitä.

Loput saamelaisten ulkonäön kuvauksista jäivät yksittäisiksi. Ulkonäköön liittyviä kommentteja esiintyy aineistossani vain vähän, mutta yleisimmät maininnat tuntuvat noudattavan ainemmamassa tutkimuksessa esiin noussutta stereotyyppiä lyhyestä, tummasta saamelaisesta.

5.4 Negatiivisten elämäntapojen diskurssit

Stereotyypit alkuperäiskansojen negatiivisista elämäntavoista vaikuttavat aiemman tutkimuksen perusteella voimakkailla. Erhart ja Hall (2019) tutkimuksessa Amerikan alkuperäisväestöä kuvailtiin usein sanoilla *alcoholic* ja *gambling*. Lisäksi alkuperäiskansoja määritetään usein köyhiksi. Saamelaisten kuvauksissa köyhyys ja alkoholin liikakäyttö esiintyvät, uhkapelaamista heihin ei ole liitetty.

---

²⁵ Sellainen, jolla on suhteessa lyhyet jalat ja pitkä selkä
Wiktionary: persjalkainen <https://fi.wiktionary.org/wiki/persjalkainen> (Viitattu 25.4.2021)

Omassa tutkimusaineistossani molemmat stereotyypit ovat löydettävissä, mutta eivät erityisen merkittävänä. Alkoholiin liittyvistä adjektiiveista esiintyvät *juoppo* (6), *raitis* (3), *känninen* (2), *humalahakuinen* (1) ja *juoppohullu* (1). Saamelaisten varallisuuteen viitataan adjektiiveilla *köyhä* (6), *rikas* (4), *persaukinen* (2), sekä *ahne*, *rahaton*, *varakas* ja *veronmaksajien varoilla elävä* (1). Aineistostani ei nouse esiin uusia negatiivisiin elämäntapoihin viittaavia stereotyyppisiä.

5.5 Muut diskurssit

Saamen kieleen liittyvää keskustelua on aineistossani vain vähäisesti. Saamelaiskieliin viittaavia substantiiveja löytyy aineistostani vain kymmenen, eikä yksittäisiin saamen kieliin viittaavia nimeämiä ole lainkaan. Kieliin viittaavista adjektiiveista yleisimmät ovat *saamenkielinen* (3), *kielitaitoinen* (2), ja *omakielinen* (2), muut adjektiivit jäävät yksittäisiksi, eikä niistä ole löydettävissä kiinnostavia yhteyksiä. Saamen kieliin viittaavan keskustelun vähyys johtunee pitkälti siitä, että hakulausekkeeni jättää aineistoni ulkopuolelle yleiset termit *saame* ja *saamen kieli*.

Saamenpukuihin liittyvää keskustelua on aineistossani vain vähän. *Saamenpuku* ja sen synonyymit esiintyvät aineistossani 18 kertaa. Ainoa saamenpukuihin viittaava adjektiivi on *lapinpukuinen*, jolla on yksi osuma. Osumien vähyyttä selittänee, että *lapinpuku*, joka ei nouse esiin hakutuloksissani, vaikuttaa olevan huomattavasti yleisempi saamelaisvaatteista käytetty termi kuin *saamenpuku* kuten esimerkiksi Majanen (2016:132) on esittänyt aiemmin.

Aiemman saamelaisista käydyn keskustelun pohjalta hypoteesini oli, että adjektiivi *vihainen* ja sen synonyymit olisivat saamelaisten kuvailuissa yleisiä. Tutkimukseni perusteella tämä ei pidä paikkaansa lainkaan, sillä *vihainen* ei esiinny saamelaisten kuvailuissa kertaakaan. *Viha* esiintyy *saamelainen*-lemman sisältävissä sanoissa kahdesti, molemmilla kerroilla ilmauksessa *saamelaisviha*, siis saamelaisiin kohdistuva viha. En tunnistanut myöskään muita saamelaisten vihaisuuteen viittaavia adjektiiveja aineistostani. Vaikuttaa siis siltä, että vihaisuussteretyppi ei, joko ilmene internetkeskusteluissa, tai sitä ilmaistaan tavalla, joka ei ilmene tutkimuksessani. Tarkastellessa jälleen Petra Laitin blogikirjoituksessaan esiin nostamia uutisotsikoita vaikuttaa myös siltä, että saamelaisten vihaisuuteen viitataan adjektiivien sijaan ennemminkin verbien valinnalla, esimerkiksi: “saamelaiset suuttuivat”, “saamelaiset loukkaantuivat”, “olen raivoissani”, “Kiasman twerkkaajat valesaamenpuvuissa kuumentavat tunteita”.

6. Päätäntö

Pro-gradu -tutkielmassani tutkin sitä, miten saamelaisia ja saamelaisuutta määriteltiin Suomi24-keskusteluissa vuosina 2001-2017. Tutkimukseni erityisenä tavoitteena oli tuottaa kvantitatiivista tietoa saamelaiskeskusteluista, ja valitsin sen vuoksi tutkia saamelaiskeskustelua aiempaa tutkimusta kapeamman kontekstin, mutta suuremman aineistomäärän kautta. Tutkimukseni aineisto on Suomi24-korpuksesta kerätyt sanaparit, joissa adjektiivi määrittää *saamelainen*-lemman sisältävää substantiivia. Analyysissäni nojasin aiempaan saamelaisdiskurssista tehtyyn tutkimukseen ja muuhun kirjallisuuteen, tunnistaakseni miten aineistossani esiintyvät adjektiivit edustavat laajempia saamelaisdiskursseja..

Tutkimukseni perusteella suomalaisissa internetkeskusteluissa esiintyy saamelaisista usein aiemmassa tutkimuksessa havaittuihin stereotyyppioihin pohjautuvia käsityksiä. Tutkimuksessani nousi esiin kaksi keskeistä diskurssia: *aitousdiskurssi* ja *muinaisuusdiskurssi*. Aitousdiskurssi edustaa saamelaismääritelmän ympärillä käytävää keskustelua, jossa keskustelijat pyrkivät määrittelemään kuka tai millainen on aito saamelainen. Aito saamelaisuus pyritään myös toisinaan määrittämään geenien perusteella todettavaksi ominaisuudeksi. Toinen tutkimuksessani tärkeäksi noussut diskurssi on muinaisuusdiskurssi. Saamelaisia pyritään yleisesti määrittelemään muinaiseksi kansaksi, jonka juuret ulottuvat esihistoriaan asti.

Tutkimuksessani yleiseksi osoittautuneet saamelaisiin kohdistuvat adjektiivit osoittautuivat samankaltaisiksi, kuin Erhart ja Hallin (2019) tutkimuksessa koehenkilöiden valitsemat Amerikan alkuperäiskansoja kuvaavat adjektiivit. Molempiin alkuperäiskansoihin viitattiin yleisesti muinaisina. Omassa tutkimuksestani negatiiviseen riskikäyttäytymiseen viittaavat adjektiivit (*alcoholic, gambling*) eivät nousseet yhtä yleisiksi, vaikka alkoholismistereotyyppi koskettaa myös saamelaisia, ja sille löytyy aineistostani muutama osuma. Amerikan alkuperäiskansoihin viittaa myös stereotyyppi urheasta soturista (*brave, hunter*), joka puuttuu saamelaisten kuvauksista. Toisaalta aitouteen viittaavat adjektiivit eivät olleet yleisiä Erhartin ja Hallin tutkimuksessa, vaikka ne ovat oman tutkimukseni keskeisin diskurssi. On kuitenkin huomattava, että tutkimuksemme ovat asetelmaltan erilaisia. On hyvin mahdollista, että Erhartin ja Hallin koetilanteessa listasta valitut adjektiivit poikkeavat merkittävästi adjektiiveista, joilla alkuperäiskansaan viitataan keskusteluaineistossa.

Tutkimukseni perusteella saamelaisiin kohdistuvista viittauksista suurin osa on sävyltään neutraaleja, ja selvästi negatiivisia adjektiiveja on käytetty harvoin. Tämä tukee Byen (2014) tuloksia siitä, että saamelaisiin suhtaudutaan positiivisemmin kuin esimerkiksi Amerikan alkuperäiskansojen perusteella voisi ennustaa. Saamelaisten kuvaukset ilmentävät kuitenkin usein saamelaiskulttuurille haitallisia asenteita. Saamelaiskulttuuri nähdään esimerkiksi kuuluvaksi menneisyyteen nykypäivän sijaan. Vaikka yhteisössä periytyvät perinteet ja tapakulttuuri ovat tärkeitä saamelaisuudelle, muinaisuus pohjaisessa saamelaiskäsityksessä unohdetaan, että saamelaiset ovat myös nykyinen, elävä kulttuuri. Saamelaisten nykyisyyden kieltäminen heikentää saamelaisten mahdollisuuksia samaistua kulttuuriinsa, mikä voi vaikuttaa negatiivisesti saamelaiskulttuurin mahdollisuuksiin säilyä ja kehittyä tulevaisuudessa.

Aitousdiskurssin yleisyys puolestaan kertoo, että pääasiallisesti valtaväestöön kuuluvat keskustelijat kokevat, että on heidän oikeutensa määrittellä millaista aito saamelaisuus on ja ketkä ovat aitoja saamelaisia. Tämä diskurssi kyseenalaistaa alkuperäiskansan itsemääräämisoikeuden ja heijastelee kolonialistisia ja patronisoivia näkemyksiä siitä, että valtaväestö tietää alkuperäiskansan parhaan heitä itseään paremmin. Toisaalta on huomattava, että *statuksettomista saamelaisista* käydyn keskustelun yleisyyden perusteella vaikuttaa siltä, että suomalaista saamelaiskeskustelua ei voi typistää pelkästään valtaväestön ja saamelaisuuden väliseen kahtiajakoon, vaan keskustelussa vaikuttaa myös kolmas ryhmä, jonka identiteetti on jotain saamelaisuuden ja suomalaisuuden väliltä.

Tutkimukseni on myös diakroninen katsaus saamelaisista käytyyn keskusteluun. Tutkimukseni aikajakauma, vuodesta 2001 vuoteen 2017, käsittää valtaosan suomenkielisten internet-keskustelupalstojen historiasta, ja suuren aineistomäärän vuoksi on oletettavaa, että löytämäni yleiset adjektiivit ovat yleisesti ottaen saamelaisia koskevassa keskustelussa yleisiä. Toisaalta aineistomäärät aineistoni alkuvuosina ovat pieniä, joten niistä on vaikea tehdä päteviä yleistyksiä.

Tutkimukseni perusteella saamelaiskeskustelujen määrä on kasvanut merkittävästi aineistoni ensimmäiseltä vuosikymmeneltä. Tämä vastaa Majasen (2016) havaintoa, että saamelaisia koskevien sanomalehtiartikkelien määrä on kasvanut vuodesta 1991 vuoteen 2011. Saamelaisista käytyjen keskustelujen sisältö ei kuitenkaan vaikuta muuttuneen vuosien varrella merkittävästi. Tutkimuksessani samat adjektiivit ja diskurssit ovat säilyneet yleisimpinä koko tutkimukseni kattaman ajanjakson. Myös Majasen (2016:131) mukaan saamelai aiheiset

lehtiartikkelit käsittelevät usein ajattomia teemoja, kuten luontoa ja saamen kieliä, eikä vuosien 1991 ja 2011 lehtiartikkeleissa ole hänen mukaansa paljoakaan eroa. *Statukseton saamelainen* -termi on kuitenkin noussut keskustelussa hetkellisesti erittäin yleiseksi termin esitelleen Erika Sarivaaran (2012) väitöskirjan julkaisun yhteydessä.

Tutkimukseni osoittaa, että noin puolet (51,4%) saamelaisiin liittyvästä keskustelusta käytiin saamelaisalueen paikkakuntien keskustelualueilla ja erityisesti saamelaiskeskusteluun suunnatulla *Sápmi*-alueella. Saamelaiskeskustelun painottuminen saamelaisuudelle keskeisimmille palstoille vastaa esimerkiksi Puurosen (2011) esiin nostamaa strategiaa, jonka mukaan saamelaiset pyrkivät pitämään saamelaisuutensa näkymättömissä valtaväestön keskuudessa. Saamelaistiedon ja representaation lisääminen yhteiskunnassa voisi auttaa antamaan saamelaisuudelle enemmän tilaa yleisessä keskustelussa.

Tutkimukseni toisintaminen muilla Suomen vähemmistöillä olisi kiinnostavaa. Tämä auttaisi vastaamaan siihen, miten saamelaisista käytetyt adjektiivit eroavat esimerkiksi suomenruotsalaisista, romaneista tai maahanmuuttajista käytetyistä adjektiiveista. Tutkimusta voisi myös soveltaa muihin alkuperäiskansoihin joista on saatavilla vastaavia keskustelukorpuksia. Jatkotutkimuksella voitaisiin myös selvittää eroja saamelaisiin kohdistuvassa keskustelussa eri saamelaisvaltioiden välillä. Eri alkuperäiskansoihin kohdistuvien stereotyyppien laajempi vertailu voisi auttaa vastaamaan kysymykseen, missä määrin alkuperäiskansastereotyypit syntyvät kyseisen alkuperäiskansan todellisuudesta, ja missä määrin valtaväestön kolonialistisista asenteista.

Lähdeluettelo

Tutkimusaineisto

Aller Media Ltd. 2019. Suomi24 virkkeet -korpus 2001-2017, Korp-versio 1.1 (tekstikorpus). Kielipankki.

Lars Borin, Markus Forsberg ja Johan Roxendal. 2012. Korp – the corpus infrastructure of Språkbanken
<https://korp.csc.fi/korp/>

Kirjallisuuslähteet

Allport, Gordon 1979. *The Nature of Prejudice*. Cambridge.

Arola, Laura 2021. Saamebarometri 2020. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2021:1.

Bye, Hege; Herrebrøden, Henrik; Hjetland, Gunnhild j.; Røyset, Guro Ø. ja Westby, Linda L 2014. Stereotypes of Norwegian social groups. *Scandinavian Journal of Psychology*, volume 55 issue 5 p. 469-476.

Cornelius Tacitus 1900. *de Origine et Situ Germanorum*. Toim. Henry Furneaux. Clarendon Press, Oxford.

Dovidio, John; Glick, Peter ja Rudman, Laurie 2005. Introduction: Reflecting on The Nature of Prejudice: Fifty Years after Allport. Teoksessa: Dovidio, John; Glick, Peter ja Rudman, Laurie (toim.): *On the Nature of Prejudice: Fifty Years after Allport*. Blackwell Publishing.

Eagly, Alice ja Diekmann, Amanda 2005. What is the Problem? Prejudice as an Attitude-in-Context. Teoksessa: Dovidio, John; Glick, Peter ja Rudman, Laurie (toim.): *On the Nature of Prejudice: Fifty Years after Allport*. Blackwell Publishing.

ECRI = European Commission against Racism 2019. ECRI Report of Finland (fifth monitoring cycle). Directorate General II - Democracy Council of Europe.

Erhart, Ryan ja Hall, Deborah 2019. A Descriptive and Comparative Analysis of the Content of Stereotypes About Native Americans. *Race and Social Problems* (2019) 11:225–242.

Fiske, Susan; Cuddy, Amy; Glick, Peter ja Xu, Jun 2002. A Model of (Often Mixed) Stereotype Content: Competence and Warmth Respectively Follow From Perceived Status and Competition. *Journal of Personality and Social Psychology* vol 82, No. 6, 878–902.

Fryberg, Stephanie A.; Markus, Hazel Rose; Oyserman, Daphnaja ja Stone, Joseph M. 2008: Of Warrior Chiefs and Indian Princesses: The Psychological Consequences of American Indian Mascots. *Basic and Applied Social Psychology*, 30:208–218.

Hall, Stuart 1997. The spectacle of the 'Other'. Teoksessa: Hall, Stuart (toim.) Representation: Cultural representations and signifying practices. Sage, London.

Heikkilä, Lydia (toim.); Laiti-Hedemäki, Elsa (toim.) ja Miettunen, Tuuli (toim.), 2019: Buorre eallin gávpogis– Saamelaisten hyvä elämä ja hyvinvointipalvelut kaupungissa. Lapin yliopisto. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. B, Tutkimusraportteja ja selvityksiä; Nro 68.

Helander-Renvall, Elina 2010. Animism, personhood and the nature of reality: Sami perspectives. Polar Record 46 (236): 44–56. Cambridge University Press.

ILO = International Labour Organization 2019. Implementing the ILO Indigenous and Tribal Peoples Convention No. 169: Towards an inclusive, sustainable and just future.

Ikonen, Iida 2013. "Irvikuva – entäs sitten?" Lapin Kansan ja Helsingin Sanomien luoma saamelaiskuva vuoden 2011 sanomalehtiteksteissä. Pro gradu -tutkielma, Oulun yliopiston saamelaisen kulttuurin oppiaine.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi ja Suoninen, Eero 2016. *Diskurssianalyysi*. Vastapaino, Tampere.

Joks, Solveig; Østmo, Liv; Law, John 2020: Verbing meahcci: Living Sámi lands. The Sociological Review Monographs Vol. 68(2) 305–321. Sage.

Jouste, Marko 2012. Luohiti, livde ja leudd Teoksessa: Snellman, H, Piela, U & Lehtola, V-P (toim) 2012, Saamenmaa: Kulttuuritieteellisiä näkökulmia. Kalevalaseuran vuosikirja, Nro 91, Vuosikerta 2012, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Kiikeri, Markku 2021. Kuka on saamelainen? Saamelaiskäräjälain 3§:n tulkinnan ja soveltamisen historiallinen, vertaileva, järjestelmällinen ja (oikeus)ideologinen analyysi. Lapin yliopisto.

Lagus, Krista; Pantzar, Mika; Ruckenstein, Minna Susanna ja Ylisiurua, Marjoriikka Jelena 2016. Suomi24. Muodonantoa aineistolle. Kulttijatutkimuskeskus 2016:10. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja Helsingin yliopisto, Helsinki.

Laiti, Marikaisa 2018. Saamelaisen varhaiskasvatuksen toteutus Suomessa. Lapin yliopisto, Rovaniemi.

Lehtola, Veli-Pekka 1999. Aito lappalainen ei syö haarukalla ja veitsellä. Stereotypiat ja saamelainen kulttuurintutkimus. Teoksessa: *Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit. Osa 1: Outamaalta tunturiin*. Toim. Marja Tuominen, Seija Tuulentie, Veli-Pekka Lehtola ja Mervi Autti. Gummerus, Jyväskylä.

Lehtola, Veli-Pekka 2011. Miten lappalainen muuttui saamelaiseksi. *Hiidenkivi* 4/2011.

Lehtola, Veli-Pekka 2015. *Saamelaiskiista*. Into Kustannus, Helsinki.

Majanen 2016. Saamelaiset ja saamelaisuus Helsingin Sanomien, Inarinmaan/Inarilaisen ja Lapin Kansan artikkeleissa 1991 ja 2011. Lisensiaatintutkimus, Helsingin yliopisto, Suomalais-ugrialaisten kielten ja kulttuurien oppiaine.

Mattanen, Tiina 2013. Diskurssianalyttinen tutkimus YLE:n saamelaisuutisten verkkokommenteista. Pro gradu -tutkielma, Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.

Mattanen, Tiina 2017. Saamenpukua omivat puhetavat ja niiden vastadiskurssit epäaitoa saamenpukua käsittelevissä verkkokeskusteluissa. Pro gradu -tutkielma, Giellagas-instituutin saamen kulttuurin oppiaine.

Meyer, Manulani Aluli 2008. Indigenous and authentic. *Handbook of Critical and Indigenous Methodologies*. Sage.

Miettunen, Tuuli 2020. Saamelaistietoa vai puuttuvaa tietoa saamelaisista? Selvitys saamelaistiedosta peruskoulun suomen- ja ruotsinkielisissä oppimateriaaleissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:29.

Moseley, Christopher (toim.) 2010. Atlas of the World's Languages in Danger. 3rd edn. Paris, UNESCO Publishing.

Pasanen, Annika 2015: Kuávsui já peeivicuovâ - Sarastus ja päivänvalo. Inarinsaamen revitalisaatio. Uralica Helsingiensia 9. Unigrafia Oy, Helsinki.

Pettigrew, Thomas & Tropp, Linda 2005. Allport's Intergroup Contact Hypothesis: Its History and Influence. Teoksessa: Dovidio, John; Glick, Peter ja Rudman, Laurie (toim): *On the Nature of Prejudice: Fifty Years after Allport*. Blackwell Publishing.

Pietikäinen, Sari 2000. Discourses of differentiation. Ethnic representations in newspaper texts. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. Väitöskirja.

Potinkara, Nika 2012. Saamelainen etnisyys museonäyttelyissä. Teoksessa: Lehtola, Veli-Pekka; Piela, Ulla ja Snellman, Hanna (toim.): *Saamenmaa, kulttuuritieteellisiä näkökulmia*.

Puuronen, Vesa 2011. *Rasistinen Suomi*. Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus, HYY Yhtymä.

Pääkkönen, Erkki 1999. Etnisyys ja saamelaisyhteisö. Teoksessa: *Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit. Osa 1: Outamaalta tunturiin*. Toim. Marja Tuominen, Seija Tuulentie, Veli-Pekka Lehtola ja Mervi Autti. Gummerus, Jyväskylä.

Pääkkönen, Erkki 2008. *Saamelainen etnisyys ja pohjoinen paikallisuus – Saamelaisten etninen mobilisaatio ja paikallisperustainen vastaliike*. Rovaniemi: Lapin yliopisto 2008, 350 s., Acta Universitatits Lapponiensis 153 Väitöskirja: Lapin yliopisto.

Ranta, Kukka; Kanninen, Jaana 2019. *Vastatuuleen. Saamen kansan pakkosuomalaistamisesta*. Kustantamo S&S, Helsinki.

Saari, Ritva 2017. Saamelaisuuden myyttiset representaatiot matkailuyritysten internet-sivuilla. mainoskuvien semioottinen analyysi. Pro gradu -työ, Lapin yliopisto.

Saarikivi, Janne 2011. Saamelaiskielet - nykypäivää ja historiaa. Teoksessa Seurujärvi-Kari, Irja; Halinen, Petri; Pulkkinen, Risto (toim.) *Saamentutkimus tänään*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Sarivaara, Erika 2012. *Statuksettomat saamelaiset. Paikantumisia saamelaisuuden rajoilla*. Dieđut 2/2012.

Sarivaara, Erika; Määttä, Kaarina ja Uusiautti, Satu 2013. Who Is Indigenous? Definitions of Indigeneity. *European Scientific Journal, ESJ*, 9(10).

Seurujärvi-Kari, Irja 2013. Saamelaisdiskurssi, kieli ja valta. Alkuperäiskansaidentiteetin rakentamisesta. Teoksessa: Virtanen, Pirjo Kristiina; Kantonen, Lea ja Seurujärvi-Kari, Irja: *Alkuperäiskansat tämän päivän maailmassa*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Smith, Linda Tuhiwai 1999. *Decolonizing methodologies: research and indigenous peoples*. Zed Books.

SSA 1 = *Suomen sanojen alkuperä 1992. Etymologinen sanakirja. 1, A-K*. Kulonen, U-M (toim.) 1992, Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia, Vuosikerta 556, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja, Vuosikerta 62, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

SSA 3 = *Suomen sanojen alkuperä 2000. Etymologinen sanakirja. 3, R-Ö*. Kulonen, Ulla-Maija (päätoim.). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki.

Stevens, Stan 2014. Indigenous peoples, Biodiversity and Protected Areas. Teoksessa: Stevens, Stan (toim.): *Indigenous Peoples, National Parks, and Protected Areas A New Paradigm Linking Conservation, Culture, and Rights*. The University of Arizona Press, Tucson Basin, Arizona.

Tan, Alexis; Fujioka, Yuki ja Lucht, Nancy 1997. Native American Stereotypes, TV Portrayals, and Personal Contact. *Journalism and Mass Communication Quarterly*; Summer 1997; 74, 2; Social Science Premium Collection.

Tanhua, Sonja 2014. Kurjat koltat, siirtomaaherrojen uhrin? Kolttasaamelainen yhteisö lehdistön kuvaamana vuosina 1964 – 1970. Pro-gradu tutkielma, Oulun yliopiston Giellagas instituutti, Saamelaisen kulttuurin oppiaine.

Toivanen, Reetta 2019. European Fantasy of the Arctic Region and the Rise of Indigenous Sámi Voices in the global Arena. *Arctic Triumph: Northern Innovation and Persistence*. Sellheim, N., Zaika, Y. V. & Kelman, I. (toim.). 1 ed. Cham: Springer International Publishing AG, Vol. 1. p. 23-40

Topelius, Zacharias 2018. *Maamme kirja*. Digitaalinen editio. Toim. Reeta Holopainen, Sakari Katajamäki ja Ossi Kokko. Helsinki: SKS ja SLS.

Tuulentie, Seija 2001. *Meidän vähemmistöimme. Valtaväestön retoriikat saamelaisten oikeuksista käydyissä keskusteluissa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 807. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

UNDRIP = YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples) 2007.

UNPFII = UN Permanent Forum on Indigenous 2019. State of the World's Indigenous Peoples. United Nations publication. United Nations, New York.

van Dijk, Teun 1993. Principles of critical discourse analysis. Discourse and society Volume: 4 issue: 2, sivut: 249-283.

Virtanen, Pirjo Kristiina 2013. Luonnonympäristön ihmisyy, valtio ja vallankäyttö Brasilian Amazoniassa. Teoksessa: Virtanen, Pirjo Kristiina; Kantonen, Lea ja Seurujärvi-Kari, Irja (toim.): *Alkuperäiskansat tämän päivän maailmassa*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Vähemmistövaltuutettu 2014: 99 kysymystä ja vastausta ilo 169 –sopimuksesta.
saatavilla:

https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/@Bin/280467/51662_99_kysymysta_ja_vastausta_ILO_169_sopimuksesta_FINAL.pdf

YK = United Nations 2013. Indigenous Peoples and the United Nations Human Rights System. Fact sheet 9 rev 2. United Nations, New York and Geneva. Saatavilla:

<https://www.ohchr.org/Documents/Publications/fs9Rev.2.pdf>

YK = United Nations 2010. Minority Rights: International Standards and Guidance for Implementation

saatavilla: https://www.ohchr.org/Documents/Publications/MinorityRights_en.pdf

YK 2021 = United Nations Human Rights Committee: CCPR/C/FIN/CO/7: Concluding observations on the seventh periodic report of Finland. Advance unedited version. Saatavilla:

https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared%20Documents/FIN/CCPR_C_FIN_CO_7_44648_E.pdf